

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstgevend doel

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs: 500 F per jaar

Postcheckrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie: Mr. René VICTOR, Justitiestraat, 21, Antwerpen

De mededinging door de gewezen werknemer, in strijd met een contractuele beperking van het mededingingsrecht^(*)

I. De vraagpunten.

1. Mij werd opgedragen U vandaag te spreken over de mededinging door de gewezen werknemer, in strijd met een contractuele beperking van het mededingingsrecht.

De problemen, die onder deze titel thuishoren, kunnen als volgt worden omschreven.

Wanneer een arbeiders- of bediendencontract een eind heeft genomen, staat het de werknemer in beginsel vrij zich als concurrent van zijn vroegere werkgever te vestigen of elders bij de concurrentie in dienst te treden ⁽¹⁾. Mits daarbij maar geen nevenge dragingen voorkomen die, zoals bv. verwarringwekkende maneuvers, op grond van het extracontractueel recht der oneerlijke mededinging ook in hoofde van een volslagen vreemde concurrent zouden af te keuren zijn, mag dit mededingen van de oud-medewerker zelfs plaatsgrijpen in de onmiddellijke nabijheid van de verlaten werkgever ⁽²⁾ en zich uiten onder vorm van aanbiedingen, gericht tot klanten van deze laatste ⁽³⁾. De solutie volgt uit art. 7 der wet d'Allarde van 2-17 maart 1791, houdende afkondiging der vrijheid van beroep en bedrijf.

2. Dit vermelden van de algemene economische vrijheid in een context van arbeidsrecht mag niet worden misverstaan.

Wij willen daarmee niet betogen dat de arbeid in de huidige maatschappelijke verhoudingen nog gelijk zou staan met een koopwaar en nog minder dat het economisch vrijheidsbeginsel bij machte zou zijn om ook maar iets af te doen aan de uit de sociale wetgeving en meer bepaald uit de bijzondere wetten op de arbeiders- en bediendencontracten voortvloeiende bescherming van de arbeid. Wij willen hier eenvoudigweg stellen dat art. 7 der wet van 2-17 maart 1791 zonder enige twijfel ook voor de werknemers is geschreven geweest. Daarop wijst het feit dat een bijzondere paragraaf ⁽⁴⁾ nodig werd geacht om de arbeiders te ontslaan van de verplichting tot het nemen van

patent, verplichting die aan de afgekondigde vrijheid was verbonden, terwijl er verder, in de nakomende rechtsontwikkeling, niets te bespeuren valt, dat toelaat de arbeiders of bedienden van de lijst der beneficiarissen van de wet d'Allarde te schrappen ⁽⁵⁾.

3. Deze vaststelling heeft een belangrijk gevolg. De economische vrijheid, waarvan de arbeiders en bedienden aldus genieten, dient beschouwd als een subjectief recht.

Nogmaals. Wij willen hier geen stelling nemen in de filosofische controversen over de mogelijkheid om in het genot van een vrijheid een waarachtig subjectief recht te zien, te zelfden titel als b.v. de eigendom. Wij weten dat hieromtrent uiteenlopende meningen worden verdedigd ⁽⁶⁾. Voor ons volstaat echter de nuchtere vaststelling dat de wetgever, blijkens de voorbereidende werken, de wil heeft uitgedrukt de door hem erkende economische vrijheid *als* een waarachtig subjectief recht, *als* een eigendom te zien behandelen ⁽⁷⁾.

Zulks geldt overigens niet alleen inzake publiekrecht. De wet d'Allarde heeft ook voor de privaatrechtelijke verhoudingen gesproken.

We weten nu wel dat een betrekkelijk recent arrest *Cass. 2 juni 1960* (Pas. 1960, I, 113) geweigerd heeft in art. 7 der wet van 2-17 maart 1791 een verdedigingsmiddel te zien tegen boycott en zulks onder voorwendsel dat bedoelde wettekst alleen publiekrechtelijk van betekenis zou zijn. Er dient echter op gewezen dat het arrest op dit laatste punt niet de minste motivering geeft. Alles blijft beperkt tot een blote affirmatie.

Daartegenover staan dan drie feiten:

a) Of men het nu wil of niet, het is gewoonweg onmogelijk aan art. 7 der wet d'Allarde iedere privaatrechtelijke uitwerking te ontzeggen omdat het al te evident is dat het afkondigen der economische vrijheid in 1791 voor gevolg heeft gehad op de arbeidsmarkt de contractuele vrijheid in te luiden tussen de van alle gildedwang ontslagen meesters, gezellen en leerjongens ⁽⁸⁾.

b) De voorbereidende werken van 1791 getuigen ondubbelzinnig van meer dan publiekrechtelijke bekom-

(*) Openbare les gegeven aan de Universiteit te Leuven ter verkrijging van de graad van Geaggregeerde van het Hoger Onderwijs.

mernissen. Men ziet ze b.v. de nadruk leggen op het feit dat, onder het nieuwe stelsel, de ene burger voortaan zal moeten dulden dat de andere hem concurrentieschade aandoet ⁽⁹⁾, wat wel een uitgesproken privaatrechtelijke gevolgtrekking uitmaakt.

c) Op de wet d'Allarde is, zeer bepaald op het terrein van de boycott, een bijzondere wetsevolutie gevolgd met eerst de wet Le Chapelier en later, in de Belgische Tijd, het keerpunt van het beruchte art. 310 W.S.R. over het coalitierecht. Deze wetsevolutie laat toe van een eigen rechtsvorming op dit punt te gewagen ⁽¹⁰⁾.

In die voorwaarden lijkt het niet vermetel het arrest van 1960 strikt te beperken tot het specifieke domein, waarvoor de uitspraak werd geveld, t.w. dit van de boycott. Voor al wat daarbuiten ligt, en o.m. dus ook voor de thans bestudeerde verhouding van werknemer tot werkgever, schijnt het meer aangewezen leiding te zoeken bij het bekende *Cass. 12 juli 1917* (P.P. 1915/20, III, nr. 76). Daar vinden we het door de voorziening ingeroepen art. 7 der wet d'Allarde gecommenteerd in bewoordingen, die wijzen op een aanvaarden van de toepasselijkheid dezer beschikking in privaatrechtelijke verhoudingen, onder het enig voorbehoud dat de erkende economische vrijheid geen rechtsmisbruik kan dekken.

4. Voor het bepalen van de rechtstoestand van de werknemers blijven wij dus bij de visie dat arbeiders en bedienden de economische vrijheid door de wet toegewezen krijgen als een subjectief recht. Zulks voert ons naar de verdere conclusie dat, zoals het steeds met subjectieve rechten gaat, het verzaken aan de economische vrijheid en dus ook het verzaken aan het in die vrijheid vervatte recht tot concurreren ⁽¹¹⁾, in hoofde van de werknemers niet mag worden vermoed.

Hierbij moeten we natuurlijk letten op de juiste draagwijdte van die veel gebruikte formule «de afstand van een recht mag niet worden vermoed». U weet dat hiermede niet de mogelijkheid wordt uitgeschakeld van stilzwijgende verzakingen. Er wordt niet vereist dat de afstand van een recht altijd in even zoveel woorden zou worden uitgedrukt. Gesteld wordt alleen dat, bij ontstentenis aan formele verklaringen, stilzwijgende verzakingen niet mogen worden afgeleid uit gegevens, die redelijkerwijze ook voor andere uitleggingen vatbaar zouden blijken (*Cass. 10 april 1956*, Pas. 1956, I, 831).

Bij toepassing van deze regel zal men bv. aannemen dat, zolang de werknemer in dienst is en ook wanneer daar niet uitdrukkelijk in het contract over gesproken werd, toch een verzaking plaatsgrijpt aan het recht een zelfs niet-concurrerende nevenbedrijvigheid uit te oefenen, die de waarde der beloofde hoofdprestaties zou kunnen doen zakken ⁽¹²⁾. Het toezeggen van arbeid aan een werkgever sluit immers uiteraard het verlenen uit van andere prestaties elders, die het nakomen van deze belofte zouden belemmeren. Maar na afloop van het dienstverband vallen er geen elementen meer te ontwaren, die nog op een verzaken aan de vrijheid van arbeid zouden wijzen. Vandaar de conclusie dat de gewezen werknemer geacht moet worden in dit opzicht terug de positie van om het even welke derde ten overstaan van de gewezen patroon in te nemen.

5. De toestand verandert pas wanneer het arbeiders- of bediendencontract uitdrukkelijk bepaalt dat

de werknemer afziet van het recht zijn werkgever na het beëindigen van het dienstverband concurrentie aan te doen. We komen dan voor een bijkomend gegeven te staan, dat noopt tot een onderzoek van drie vragen :

a) Welke handelingen, die niet reeds extracontractueel verboden waren, worden de gewezen werknemer door zulke clausule ontzegd ?

b) In welke maat is zulk louter contractueel verbod van concurrentie wettelijk toegelaten ?

c) Welke sancties staan op het overtreden van zulk verbod in de veronderstelling dat zijn wettigheid dient aangenomen ?

II. De omvang der contractuele beperking van het mededingingsrecht van de gewezen werknemer.

6. De eerste vraag is een kwestie van interpretatie der in de overeenkomst gebruikte termen. Hoe uitvoeriger het beding, hoe minder plaats er zal overblijven voor twijfel.

Vaak hebben we echter te doen met vrij korte formuleringen, die in hoofdzaak hier op neerkomen dat de werknemer belooft niet zelf aan concurrentie te doen en bij geen andere concurrenten in dienst te treden of anderszins te gaan medewerken. Dit brengt mede dat, alhoewel wij ons op het terrein van het contractenrecht bevinden, toch zal dienen gegrepen naar definities, die tot rijpheid zijn gekomen in de extracontractuele rechtstak der oneerlijke mededinging. Reden is, dat de aldaar geldende opvattingen dagelijks van toepassing zijn voor een groot gedeelte van de bevolking, nl. voor alle professionele deelnemers aan het ruilverkeer, en daardoor in aanzienlijke mate geworden zijn tot een gemeengoed van juristen en van leken. Het lijkt dan ook redelijk te veronderstellen dat wanneer partijen het in een arbeiders- of bediendencontract hebben over concurrentie, zij nog altijd denken aan dezelfde economische strijdverhouding waarover men het heeft in het algemeen mededingingsrecht. Alleen wensen zij die verhouding nu te beschouwen, los van het toelaatbare of ontoelaatbare van de aangewende strijdmiddelen tussen derden.

7. Deze uitlegging laat ons toe de oplossing van een hele reeks problemen uit de rijke rechtspraak over oneerlijke mededinging te halen.

Concurrentie veronderstelt, in de grote lijnen, een strijd om de voorkeur van een ruilpartij, afnemer of leverancier van goederen of diensten, met het oog op het tot standbrengen van een transactie, waarvan de verwezenlijking door de ene tegenstrever het verlies der kansen betekent van de andere op het doorvoeren van een gelijkaardige verrichting.

Het strijdperk valt niet samen met de engste grenzen der professionele bedrijvigheid van de werkgever. Ook met de concurrentie door vervangingsgoederen bv. moet rekening worden gehouden. De localisatie der activiteiten van de patroon kan medebrengen dat de gewezen werknemer op enige afstand een totaal onafhankelijke beklanting vindt en daarmee aan de greep van het beding ontsnapt ⁽¹³⁾.

Interessant is ook de richtlijn gelegen in het feit dat het algemeen mededingingsrecht geen concurrentie ziet in bedrijvigheden, die misschien wel in laatste instantie op ruilverkeer zijn gericht maar toch zelf nog geen ingrijpen in het ruilverkeer uitmaken. Bij dit punt gaan we even blijven stilstaan omdat het overnemen van die opvatting hier om bijzondere redenen niet over de ganse lijn zal kunnen geschieden.

8. De opvatting van het algemeen mededingingsrecht is een eenvoudige kwestie van methodiek.

Breed gezien is er geen enkele professionele activiteit denkbaar, die niet op een of andere wijze met ruilverkeer in verband zou staan. Ook de stoker van een zeeschip doet in zekere zin mede aan de concurrentie, welke de ene zeevaartmaatschappij tegen de andere voert. Wil men echter op extracontractueel gebied het begrip concurrentie niet tot een overbodig synoniem van beroepsactiviteit zonder meer maken, dan hoeft daarbij rekening gehouden met een bijkomende gedachte aan nadeel voor andere beoefenaars van het beroep, in de vorm van verlies of minstens van verzwakking van kansen op het vinden van een tegenpartij voor een voorgenomen ruil. Zulke aantasting wordt echter pas reëel wanneer iemand die kansen werkelijk komt doorkruisen, hetzij door het voordragen van een eigen aanbod, hetzij door het belemmeren van eens anders aanbieding.

Is dit minimum aan veruiterlijking niet aanwezig, dan ligt er in de beschouwde handelwijze nog geen eigenlijke mededinging.

Een paar voorbeelden uit de rechtspraak: *Beroep Brussel, 26 juni 1957* (R.W. 1957/58, kol. 284) weigert een concurrentiedaad te zien in het fabriceren van bepaalde goederen, ook al werden deze door overgieting bekomen, en dit zolang er geen aanbieding op de markt plaatsgreep; *Beroep Gent, 4 mei 1949* (R.W. 1949/50, kol. 355) laat er geen twijfel over bestaan dat het geen mededinging aanwezig acht in het verschaffen van vergelijkende prijscommentaren aan het eigen personeel, zonder verspreiding van die documentatie tussen de cliënteel.

9. Met de terminologie van het algemeen mededingingsrecht is ook die beperking van het concurrentiebegriff naar het recht der arbeiders- en bediendencontracten overgewaaid. We merken dit aan de doctrine, waar voorgehouden wordt dat een afspraak tot onthouding van concurrentie de gewezen werknemer niet belet voorbereidende handelingen te stellen die, zoals bv. het huren van een winkelhuis, het ruilverkeer nog niet beroeren maar enkel de aanloop vormen tot een later (bv. na het aflopen van de overeengekomen geldigheidsduur van het beding) in te zetten strijd om de beklanting (¹⁴).

Deze rechtsleer beroept zich niet op Belgische rechtspraak betreffende nawerkende concurrentieclausules in de arbeiders- of bediendencontracten. Zij vindt echter steun in de jurisprudentie over een verwante kwestie, zijnde de grenzen van de plicht tot onthouding van concurrentie, die tijdens de dienstbetrekking en meer bepaald tijdens de opzeggingstermijn, op de werknemer weegt omdat zij door de billijkheid en de aard zelf van de overeenkomst wordt opgelegd (art. 1135 B.W.). Daar vinden we inderdaad de onderscheidingen van het algemeen mededingingsrecht in een contractuele context weer.

Het materieel voorbereiden tijdens de opzeggingstermijn van een later te ondernemen bedrijvigheid, wordt rechtmatig geoordeeld, wat het concurrentieverbod aangaat (¹⁵). Alleen wordt de voorwaarde gesteld dat de aan de eerste patroon nog steeds verschuldigde arbeid daar niet zou onder lijden, wat een ander probleem is vermits daar het positief bezorgen van de beloofde prestaties en niet meer de negatieve verbintenis tot onthouding van concurrentie ter sprake komt.

Ingrijpen in het ruilverkeer daarentegen wordt niet geduld (¹⁶). Reclame voor de toekomstige afzet bv. wordt als inbreuk op het contract veroordeeld zodra

komt vast te staan dat de werknemer daar reeds toe overging toen zijn opzeggingstermijn nog niet geheel uitgediend was (¹⁷).

Hetzelfde geldt voor concurrerende offertes tijdens dezelfde periode gedaan aan leveranciers van de patroon, teneinde deze laatste als vertegenwoordiger van bepaalde producten te vervangen (¹⁸).

Wordt eveneens als contractbreuk aangezien, het tijdens de opzeggingstermijn afwerfen van andere medewerkers van de werkgever, zelfs al gebeurt dit afwerfen overigens in voorwaarden, die in hoofde van een derde concurrent volkomen rechtmatig zouden zijn te noemen (¹⁹).

Dergelijke beslissingen wijzen wel degelijk op het criterium, dat wij daarstraks aanhaalden. Er is geen eigenlijke concurrentie en dus geen door de concurrentieclausule verboden bedrijvigheid zolang er geen werkelijk doorkruisen is van ruilverkeer, dat ook door de patroon bewerkt wordt.

10. Deze interpretatie leidt niet tot moeilijkheden zolang de gewezen werknemer zelfstandig optreedt. Welke is echter de toestand wanneer hij bij concurrenten van zijn vroegere patroon gaat werken. Is hem dit (altijd volgens de summie clause, die wij bespreken) absoluut verboden, of moet men ook hier een onderscheid maken tussen medewerking in het concurrerende ruilverkeer (als verkoopsagent bv.) en medewerking, die niet tot de economische buitenwereld doordringt (als boekhouder bv.).

Hier kan men beginnen twijfelen omdat bij nader toezien het algemeen mededingingsrecht wel *bij machte* lijkt om zulke interpretatie van het concurrentiebeding te schragen, maar anderzijds externe gegevens tussenkomen, die een *beroep op* dit algemeen mededingingsrecht nu juist niet meer vanzelfsprekend maken.

11. Laten we de situatie even van dichterbij bekijken. Het algemeen mededingingsrecht houdt zich niet alleen bezig met zelfstandige concurrenten. Ook de medewerkers (arbeiders, bedienden of andere) van een der tegenstrevers kunnen uit eigen hoofde en niet alleen in hun hoedanigheid van verlengenis van de arm van hun opdrachtgever, als concurrenten van de mededinger van deze opdrachtgever ter verantwoording worden geroepen.

Tot deze uitbreiding van de concurrentienotie is men gekomen op grond van de koele beschouwing dat het voor een zelfstandige ondernemer volkomen gelijk is bekampt te worden door een collega uit dezelfde branche, die zelf de markt betreedt, of door medewerkers van die collega. In beide gevallen loopt de kans van de betrokken ondernemer om de omstreken ruil te verwezenlijken immers hetzelfde gevaar. Voor hem zijn én zijn collega én diens al dan niet zelfstandige helpers bij het zoeken naar ruilrelaties, gelijkelijk « mededingers ».

Het is niet moeilijk toepassingen daarvan te vinden in de rechtspraak.

Aldus ziet men *HRB. Antwerpen, 18 februari 1932* (Jur. Anv. 1932, p. 209) als mededinger van een eisende automobielfabriek veroordelen, de vertegenwoordiger van een concurrerend merk die zich, ter bevordering zowel van het eigen bedrijf als van dit van de vertegenwoordigde, misprijzend over de productie der eisers had uitgelaten.

Beroep Brussel, 23 november 1953 (Ing. Cons. 1953, p. 205) levert een bevel tot ophouden van onrechtmatige mededinging af tegen o.a. de verspreider van een verslag van marktonderzoek, dat in werkelijkheid een aanbeveling uitmaakte tot het plaatsen van publiciteit

bij betalende derden, dewelke in een gunstig daglicht waren gesteld ten overstaan van hun bij naam vermelde concurrenten. Het Hof wijst hier uitdrukkelijk het verweer af dat gesteund werd op de omstandigheid dat de medeveroordeelde uitgever in de bestreden handelwijze niet als hoofdconcurrent van de eisers, maar enkel als medewerker van de hoofdconcurrenten was opgetreden. In dezelfde zin is er een uitspraak, *HRB. Luik, 3 januari 1956* (Jur. Liège 1955/56, p.148).

Zie ook *HRB. Antwerpen, 15 januari 1959* (R.W. 1960/61, kol. 342), bev. door *Beroep Brussel, 14 mei 1960* (R.W. 1960/61, kol. 329), waar het bestaan van een concurrentiële verhouding wordt aanvaard tussen een verzekeringsmaatschappij en de makelaar van een andere verzekeraar.

In *WRR. (beroep) Mons, 16 januari 1960* (J.T. 1961, p. 505) wordt hetzelfde gezegd van een bij de concurrentie in dienst gegane verkoopsagent ten overstaan van zijn vorige werkgever.

Men lette tenslotte ook op *Beroep Brussel, 30 mei 1961* (R.W. 1961/62, kol. 531) waar, in een procedure tot ophouden ex K.B. 23 december 1934, een beheerder van N.V. wegens de persoonlijke medewerking, verleend bij het afwerven van personeel en bekantiging van een mededinger van bedoelde N.V., ook ten persoonlijke titel beschouwd wordt als concurrent van voornoemde mededinger.

12. De gemeenschappelijke qualificatie als concurrent, welke én de opdrachtgever én de uitvoerder aldus ten opzichte van een en dezelfde economische tegenstrever kunnen oplopen, moet logischerwijze medebrengen dat op beide betrokkenen ook dezelfde maatstaf wordt toegepast, om te bepalen vanaf welk ogenblik hun optreden ingrijpend genoeg wordt geacht om van een concurrentiedaad te kunnen gewagen.

Denken we immers even terug aan de daarstraks geciteerde arresten, die weigeren een concurrentiedaad te zien in het fabriceren zelf, of in het intern opleiden van personeel. Het is duidelijk dat deze uitspraken niet anders zouden kunnen luiden indien het er om ging, niet de gedraging van het ondernemingshoofd maar deze van zijn fabrieksarbeiders of van zijn personeelchef ten overstaan van de concurrenten der onderneming te beoordelen. Zo de ondernemer in deze gevallen niet concurreert dan doen ook zijn medewerkers dit niet.

En inderdaad deze visie wordt bekrachtigd door een gemeenschappelijke trek van alle uitspraken, die wij zoëven hebben opgesomd in verband met medewerkers, die concurrenten van de tegenstrevers van hun opdrachtgever worden genoemd. Overal gaat het om daden van die medewerkers, die een onmiddellijk ingrijpen betekenen in het ruilverkeer. De conclusie lijkt dienvolgens gewettigd dat, voor zover men het algemeen mededingingsrecht als richtlijn mag gebruiken, onmiddellijk ingrijpen in het ruilverkeer een onmisbaar vereiste uitmaakt om te aanvaarden dat het medewerken van de gewezen werknemer met een concurrent van zijn vroegere patroon, indruist tegen de concurrentieclausule van het oude contract.

13. De moeilijkheid is nu echter dat de concurrentiebedingen, die de gewezen werknemer binden, doorgaans niet alleen spreken over «verboden mededingen», maar ook over «verboden in dienst treden bij» of anderszins «helpen van» de concurrentie.

Moet men in deze formules eenvoudig een explicatie zien van de opvattingen van het algemeen mededingingsrecht over het gelijkstellen van zelfstandig of voor andermans rekening concurreren en daarin dan

ook begrijpen de beperking dat het in ieder geval om een optreden in het ruilverkeer zelf, moet gaan?

Of moet men daarentegen aannemen dat partijen meer hebben beoogd en, bij afwijking op dit punt van de opvattingen van het algemeen mededingingsrecht, juist hebben willen onderlijnen dat iedere vorm van medewerking, hoe bescheiden ook, in de sector der concurrerende bedrijven zou verboden zijn?

14. Een betrekkelijk recent arrest van Cassatie, gedagtekend 13 november 1958 (Pas. 1959, I, 264), wijst klaarblijkelijk in deze laatste richting.

Onder de notie van een contractueel verboden «medewerken aan concurrentie» wordt daar thuisgebracht de handelwijze van een gewezen werknemer, die aan zijn echtgenote de toen nog wettelijk voorziene machtiging had verleend om een voor de vroegere werkgever concurrerende handelszaak te beginnen.

De uitspraak is bijzonder treffend omdat zij tussenkwam in een geschil, waarin het Hof van Beroep (*Beroep Brussel, 4 december 1956*, Pas. 1958, II, 137) in de meest duidelijke bewoordingen had vastgesteld dat tegen de gewezen werknemer geen voldoende bewijs was ingebracht van een bijdrage in geld of in diensten ten behoeve van de nieuwe zaak. We staan hier dus geenszins voor het bekende procédé van concurreren door tussenpersoon, waar de veroordeling gewoonweg een verdoken ruilverkeer van de echtgenoot zelf zou hebben gegolden. De beslissing staat geheel los van deze figuur en zij krijgt nog meer reliëf wanneer men bedenkt dat de feitenrechter ook nog deed opmerken dat een eventuele weigering van de gewezen werknemer aan de toestand misschien niet zou hebben verholpen. Het was de echtgenote volgens de toenmalige wetgeving immers mogelijk de door haar man geweigerde machtiging aan de rechtbank te vragen. Dit was voor het Hof van Cassatie geen reden om in het gewillig verlenen van de toestemming en het niet betwisten van de eventuele gerechtelijke vraag van de vrouw geen contractbreuk te zien.

15. Deze strenge toepassing van de clause hoeft niet te verwonderen wanneer men bedenkt dat het aanwenden van de extracontractuele concurrentienotie voor het interpreteren van overeenkomsten over concurrentie berust op een louter feitelijk vermoeden dat partijen bij hun afspraak onder invloed van die gekende notie stonden. Andere feitelijke gegevens kunnen echter tussenkomen en voor gevolg hebben dat de bedoelingen van partijen eerder anders dienen verstaan.

Wat is inderdaad de achtergrond van de praktijk der uitdrukkelijke concurrentieclausules in de arbeiders- en bediendencontracten?

Ongetwijfeld de wens van de bedinger zijn ruilverkeer niet door nog een tegenstrever méér, te zien doorkruisen. Maar ook en misschien vooral een bekommernis om het verspreiden te voorkomen van de fabrieks- en handelsgeheimen tussen mensen, die er nog niets van afweten. De voorbereidende werken van de wet op het bediendencontract stellen dit punt zeer duidelijk in het licht (20). Men kan dan ook moeilijk ontsnappen aan de conclusie dat wat de patroon in dit verband door zijn concurrentieclausule heeft gevraagd en van de ondertekenende werknemer ook inderdaad heeft bekomen, een preventieve maatregel is, gericht tegen alle vormen van medewerken met winst-oogmerken, dat de arbeider of bediende er bewust of onbewust zou kunnen toe brengen de bij de verlaten werkgever opgedane bedrijfskennis bij diens economische tegenstrevers in te voeren.

Wij zeggen wel medewerking *met winstoogmerken* en aldus leggen we de nadruk op een aspect van de kwestie, dat ook het Hof van Cassatie in zijn zoëven besproken arrest niet is ontgaan, vermits het van de machtigende echtgenoot zegt: « *Qu'il a ainsi collaboré à ladite concurrence, et que celle-ci lui profitait en raison du régime matrimonial de communauté existant entre lui et son épouse,...* »

Dit vereiste lijkt gewettigd. Ook het algemeen mededingingsrecht strekt zijn greep niet uit tot activiteiten, die totaal zonder winstoogmerken zouden plaatsvinden ⁽²¹⁾. Anderzijds wijst niets er op dat partijen, onder dit bijzonder oogpunt, van de extracontractuele opvattingen zouden zijn afgeweken.

16. Conclusie van dit alles.

De concurrentiebedingen, die men in arbeiders- en bediendencontracten aantreft voor het geval de dienstbetrekking eindigt, zullen behoudens uitdrukkelijk andersluidende beschikkingen hier op neerkomen:

a) dat de gewezen wernemer geen eigen concurrerend bedrijf mag uitbaten, maar dat het hem wel zal toegelaten zijn buiten het actuele ruilverkeer blijvende materiële voorbereidingen te treffen (zoals bv. het bouwen van een werkplaats) om onmiddellijk van wal te kunnen steken de dag dat de concurrentieclausule afloopt.

b) dat de gewezen werknemer niet bij de concurrentie in dienst zal mogen treden of daar anderszins een winstgevende medewerking zal mogen verlenen, ongeacht of deze activiteit zich afspeelt in het ruilverkeer of niet. Alleen dient men er op te letten dat het werkelijk om actuele « medewerking » moet gaan. Zo zal het hem b.v. wel geoorloofd blijven aan arbeiders- of bediendencontract af te sluiten, dat slechts later, bij het aflopen van de concurrentieclausule, in werking zal treden.

III. De wettigheid der contractuele beperking van het mededingsrecht van de gewezen werknemer.

17. Nu we weten hoe de concurrentieclausules in de arbeiders- en bediendencontracten *in feite* dienen verklaard, komt de tweede vraag aan de orde in hoever deze bedingen *in rechte* kunnen worden aanvaard.

Het is U ongetwijfeld bekend dat de wetgever tegen deze soort afspraken gedeeltelijk is ingegaan.

De art. 26 en 35, der bij K.B. 20 juli 1955 geordende wetten op het bediendencontract voorzien voor de bedienden met maximum 120.000 F jaarsalaris, de absolute nietigheid van alle bedingen, krachtens dewelke het de werknemer zou verboden zijn, na het beëindigen van de overeenkomst, een persoonlijke onderneming te beginnen, zich met anderen te verenigen om een handel te drijven of bij andere werkgevers in dienst te gaan. Deze beschikking brengt mede dat de vraag naar de geldigheid van beloften tot onthouding van werkzaamheden na afloop van een arbeiders- of bediendencontract, slechts belang heeft voor zover het gaat om hogere bedienden met jaarsalaris van meer dan 120.000 F of voor arbeiders, ongeacht het loonbedrag.

18. Volledigheidshalve moeten wij hier nochtans vermelden dat gezaghebbende auteurs gemeend hebben deze gevolgtrekking als overdreven te mogen afwijzen ⁽²²⁾. Steunend op de letter van de wet betogen zij dat concurrentiebedingen voor een klein rayon en voor een beperkte duur, aanvaardbaar zouden blijven omdat de aldus gebonden bediende eigenlijk niet zeggen kan dat het hem verboden is een eigen zaak op

te richten of elders dienst te nemen. Om bij de waarheid te blijven moet hij verklaren dat het hem in deze of gene kleine sector en dan nog slechts voor korte duur verboden is, zijn mededingsrechten te laten gelden. Maar dit is nu juist niet wat de wet beschrijft. Zij eist om de nietigheid uit te spreken het bestaan van een verbod zonder nuances of althans een verbod dat, niettegenstaande zijn eventuele modaliteiten, voor de werknemer praktisch op hetzelfde als een verbod zonder nuances neerkomt.

Tot bijkomende steun voor deze beperkende verklaring van art. 26 wordt verder ook nog aangevoerd de omstandigheid dat in 1926, d.w.z. vier jaar na het invoeren van dit artikel, de organieke wet op de Werkrechtscorraden het nog nodig achtte in haar art. 43, 4° een bevoegdheid van de arbeidsgerechten te voorzien voor het beslechten van geschillen nopens concurrentieclausules, opgenomen in een contract van werkverhuring. Moest de wet van 1922 voor de lagere bedienden werkelijk de absolute draagwijdte hebben gehad, die hierboven werd aangegeven, dan zou die bepaling van art. 43, 4° geen nut en dus ook geen zin hebben gehad voor een rechtsmacht, die toen toch ook maar voor de lagere inkomens kon optreden ⁽²³⁾.

19. Al deze argumenten ten spijt is deze beperkende stelling er nochtans niet in geslaagd door te breken.

Men heeft doen opmerken dat het inroepen van de wet op de Werkrechtscorraden overtuigingskracht mist omdat de aangevoerde beschikking niet speciaal over bediendencontracten maar over werkverhuring in het algemeen spreekt, zodat zij in ieder geval nog zin blijft behouden voor bv. concurrentieclausules, ingelast in arbeidsovereenkomsten, die niet hetzelfde regime kennen. Overigens zegt het artikel over de bevoegdheid niet eens dat het om een concurrentiebeding ten laste van de *gewezen* werknemer moet gaan. Geschillen zijn ook denkbaar omtrent concurrentieverboden, toepasselijk tijdens de geldigheidsduur der dienstbetrekking. Men kan dus geenszins van een totaal ontwaarden der betrokken beschikking door de strenge uitlegging van art. 26 der wetgeving op de bediendencontracten gewagen.

Anderzijds lijkt, bij nader toezien, de poging om via de letter van de tekst tot een mildere solutie te komen, moeilijk verenigbaar met de voorbereidende werken van 1922. In verband met de thans besproken doctrinale betwisting, heeft men onlangs de parlementaire gegevens nogmaals in tijdschriftartikelen ontleed. Resultaat was de bevinding dat deze besprekingen wel duidelijk op een absolutie bescherming van de lagere bedienden aanstuurden ⁽²⁴⁾.

Wij zullen het dan ook bij de heersende mening houden en herhalen dat de vraag naar de geldigheid van concurrentieclausules ten laste van gewezen werknemers, slechts open blijft voor de hogere bedienden met jaarsalaris van meer dan 120.000 F alsmede voor de arbeiders, ongeacht het loonniveau ⁽²⁵⁾.

20. In dit raam blijft de vraag gesteld omdat, bij gemis aan bijzondere wettelijke regeling, af te rekenen valt met het beginsel der economische vrijheid en het probleem van de toelaatbare of ontoelaatbare afstand van die vrijheid.

De kortste weg om hier tot een oplossing te komen, zal weer uitgaan van het daarstraks reeds geciteerde art. 7 der wet d'Allarde van 2-17 maart 1791.

Aan de hand van deze tekst kan men inderdaad volgens de meest klassieke interpretatiemethode een passend criterium ontwikkelen. Het volstaat daartoe de *ratio legis* aan te wenden, die men uitgedrukt vindt

in de voorbereidende werken der wet d'Allarde, waar deze, ter rechtvaardiging van het afkondigen der vrijheid van beroep en bedrijf, verwijzen naar de grondgedachte van het bekende edict van februari 1776 van *Turgot*. De economische vrijheid wordt geplaatst onder de leuze: «aan iedereen de meest brede kansen op het verzekeren van zijn levensonderhoud» (26).

Met dergelijk programma kan men er niet aan twifelen dat de afgekondigde economische vrijheid ook vatbaar moet zijn voor vervreemding, want ook zulke vervreemding kan een bron zijn van inkomsten. Het staat bv. vast dat iemand, die door een belofte om niet bij een mededinger te gaan werken zijn werkgever meer zekerheid brengt dat zijn fabrieksgeheimen niet elders zullen belanden, ook meer kans zal krijgen op promotie in verantwoordelijke posten dan een collega, die zulke toezegging weigert.

Anderzijds ligt in hetzelfde concept «levensonderhoud» ook een begrenzing besloten. Het principieel toelaatbaar verzaken aan de economische vrijheid mag niet in zulke voorwaarden geschieden, dat het levensonderhoud van de belover erdoor in gevaar wordt gebracht. Vandaar het naar voor komen van de regel dat beloften om zich, na de geldigheidsduur van een arbeiders- of bediendencontract, van bepaalde beroepsbedrijvigheden te onthouden, slechts geldig zullen zijn in de maat waarin de belover zich daardoor niet de mogelijkheid onttrekt behoorlijk aan de kost te komen.

21. Kijkt men naar de rechtspraak, dan kan men zeggen dat in België de aldus ontblote maatstaf, opgevat als een in ieder geval op de specifieke situatie van de oud-werknemer toe te passen criterium, te allen tijde in gebruik is gebleven.

Het is interessant daarop te wijzen omdat men door auteurs, die vooral de Franse rechtsonwikkeling op het oog hebben, wel eens deze oplossing als een nieuwheid hoort voorstellen (27).

U weet immers wat er bij onze Zuiderburen is gebeurd. De maatstaf, die wij hier voorstaan, is bij hen uitdrukkelijk bevestigd geworden door meerdere recente arresten van het Hof van Cassatie (28). De Franse auteurs zien daarin een kleine revolutie omdat de vroegere jurisprudentie het veeleer hield bij een objectief criterium (29). Men bekommerde zich doorgaans niet om de vraag of er in het individuele geval van de belover nog mogelijkheden tot het verwerpen van een behoorlijk inkomen bestonden. Ieder geschil werd beslecht aan de hand van een abstracte maatstaf, zijnde het al dan niet volledig prijsgeven van de economische vrijheid. Volledig prijsgeven was verboden. Gedeeltelijk prijsgeven was toegelaten en van gedeeltelijk prijsgeven was er spraak zodra er maar enige beperking bij te pas kwam hetzij in de tijd hetzij in de ruimte.

22. Dit streven naar een volkomen objectiveren van het regime der concurrentieclausules is thans in Frankrijk opgegeven en het is niet moeilijk om te begrijpen waarom dit is gebeurd. Men kan wellicht door het verloop der jaren de *ratio legis* van de wet d'Allarde als dusdanig uit het oog verliezen. In feite beantwoordt het subjectieve criterium van het levensonderhoud echter aan een zo dringende nood, dat men niet eeuwig blind kan blijven voor het sociaal ondraaglijke van een abstracte maatstaf, die dat levensonderhoud nog al te dikwijls in gevaar brengt.

Men is er zich in Frankrijk van bewust geworden dat het beperken der uitschakeling van professionele bedrijvigheid in de tijd, daarom nog geen zekerheid biedt dat de belover gedurende een, zelfs zeer korte,

periode altijd over voldoende bestaansmiddelen zal beschikken. Evenmin zal een beperken in de ruimte, steeds een behoorlijke kans laten op broodwinning buiten het omschreven territorium, waar zich b.v. voor de belover praktisch onoverwinnelijke taalmoeilijkheden kunnen voordoen. Ook het gelijktijdig vorderen van beide beperkingen vermag die gebreken van de abstractie niet te verhelpen. De wederzijds bestaande gevaren heffen elkaar niet op. Zij blijven elk onverminderd dreigen.

23. Tot dezelfde onbevredigende toestand komt men overigens wanneer men heil gaat zoeken in een beperken van de toegelaten verzaking tot één welbepaald beroep. Wellicht zal het aanpassingsvermogen van de oud-werknemer voldoende groot zijn om de overgang naar een ander beroep zonder al te veel moeite toe te laten. In dergelijk geval kan zelfs een totaal gemis aan beperking in de ruimte weinig hinder medebrengen. De specialisatie en de ouderdom van de betrokkene kunnen echter ook zodanig zijn, dat hem menselijkerwijs, buiten zijn branche, geen andere wegen tot verzekering van zijn levensonderhoud meer openstaan, terwijl zijn fortuintoestand ook een betrekkelijk korte onderbreking ondraaglijk en zijn beperkte talenkennis het verlaten van zijn taalgebied onmogelijk kunnen maken.

Kortom, men kan er werkelijk niet buiten de rechter hier een brede vrijheid van beoordeling te laten ten einde te voorkomen dat de nadelige gevolgen van onbezonnen verzakingen aan de economische vrijheid, tenslotte door de gemeenschap zouden dienen gedragen (werkloosheidsvergoeding, openbare onderstand).

De zozeer besproken ommekeer in de Franse jurisprudentie is dan ook geen wonder. Door terug te grijpen naar het subjectieve criterium van de kansen op levensonderhoud, dat best beantwoordt aan wat de opstellers der wet d'Allarde beoogden toen zij de economische vrijheid afkondigden, heeft het Franse Hof van Cassatie zich gewoonweg bij een eis der maatschappelijke werkelijkheid neergelegd.

24. Dit alles mag u echter geen reden zijn om ook in België van de wenselijkheid ener hervorming te gaan spreken. Ik heb niet de indruk dat onze rechters enige vingerwijzing van het Hof van Cassatie behoeven om de Franse weg op te gaan.

Het komt mij integendeel voor dat het overnemen der oude Franse constructie van het toegelaten vervreemden van de economische vrijheid mits beperking, volgens de enen in de tijd of in de ruimte en volgens de anderen in de tijd en in de ruimte, meer een kwestie van woorden is geweest dan een navolgen van onze Zuiderburen is hun pogingen om een werkelijk objectief werkende norm te vestigen. Men heeft de Franse formule nageschreven telkens het specifiek geval medebracht dat de belangen van de belover niet ernstig in het gedrang waren. Daarnaast zijn er echter vonnissen en arresten, die zich uitdrukkelijk om een individueel te vrijwaren kans op broodwinning bekommeren. Hun aantal en hun verspreide dagtekening laten toe te stellen dat de Belgische jurisprudentie het oorspronkelijk subjectieve criterium, geboden door de wet d'Allarde, nooit uit het oog heeft verloren (30).

25. Het is hier de plaats niet om in alle details van bedoelde uitspraken te treden. Enkele aanduidingen slechts, die ter belichting van de toestand bijzonder sprekend schijnen.

De overweging dat de vraag naar de toelaatbaarheid van een concurrentieclausule een feitenkwestie uit-

maakt, die de rechter in ieder specifiek geval op grond van de individuele mogelijkheden van de gewezen werknemer moet uitmaken, vindt men in even zoveel woorden terug in de jurisprudentie der Hoven van Beroep van Luik en Brussel (31). Eén van de arresten van Brussel gaat zelfs zo ver met nadruk te verklaren dat het vaststellen van het bestaan in de beschouwde clause, van beperkingen naar tijd en plaats slechts nuttig is voor een eerste oriëntering der gedachten. De rechter mag daar niet blijven bij stilstaan. Hij moet dieper op het geval ingaan en onderzoeken of de belover, niettegenstaande deze beperkingen, toch niet in ernstige moeilijkheden van tewerkstelling geraakt (32). Het Hof van Gent neemt dezelfde houding aan waar het de beperkingen in de tijd of in de ruimte slechts voor beslissend verklaart in de maat, waarin zij redelijk zijn gesteld en wel in deze zin dat de belover der onthouding er zijn praktische mogelijkheden van broodwinning niet door verliest (33).

26. Uit dit overzicht volgen conclusies, die tot nadenken stemmen.

Waar geen uitdrukkelijke concurrentieclausule in het arbeiders- of bediendencontract voorkomt, brengt het beginsel der economische vrijheid mede dat het aflopen van de overeenkomst geen andere bindingen laat voortbestaan dan de door de wet zelf voorziene afkeuring van ook extracontractueel oneerlijke mededinging met misbruik van de fabrieks- of handelsgeheimen van de patroon.

Men kan door een uitdrukkelijke clause trachten die wettelijke beschikkingen aan te vullen met andere uitschakelingen van per se rechtmatige concurrentie en zelfs van niet-concurrerende bedrijvigheden. De waarde van deze voorzorgsmaatregel is echter niet a priori te bepalen. Het criterium dat de rechter in geval van geschil hanteren moet om de wettigheid van zulke bedingen te beoordelen, staat inderdaad scherp op de individuele toestand van de belover afgestemd. Telkens de betrokkene waarlijk nergens anders aan de kost komen kan dan in dezelfde branche, waar hij tevoren werkzaam was (en dat kan b.v. het geval zijn juist wegens een sterk doorgedreven specialisatie), zal zelfs de tot die branche beperkte en overigens in tijd en ruimte zorgvuldig omschreven belofte van onthouding moeten nietig verklaard worden.

Te noteren overigens dat deze nietigverklaring in de meest absolute zin dient opgevat. Zij brengt het volledig verdwijnen van de binding teweeg. Aanpassing langs gerechtelijke weg is niet mogelijk (34). De rechter vermag zich niet in de plaats der partijen te stellen om in de overeenkomst een ander, meer beperkt beding in te lassen dan datgene, waarover vroeger overeenstemming was bereikt. Hij kan slechts vaststellen dat de partijen daarbij te ver zijn gegaan, dat zij daarmee een beschikking van openbare orde hebben geschonden (35) en dat zij dienvolgens de wettelijk voorziene sanctie oplopen. De verbintenis kan geen gevolg hebben (art. 6 en 1131 - 1133 B.W.).

27. In die voorwaarden kan men de neiging begrijpen, die in Frankrijk, met zijn verwante rechtsbeginselen, tot uiting komt om deze aangelegenheid bij wege van collectieve contracten te regelen en wel in de zin der toekenning ener vergoeding voor de duur der overeengekomen onthouding (36). Hier ligt niet alleen een sociaal voordeel, eenzijdig afgedwongen door de werknemersorganisaties. Ook de werkgevers hebben er belang bij dat de concurrentieclausules, die zij ter verdediging hunner fabrieks- en zakengeheimen onont-

beerlijk achten, buiten het bereik zouden blijven van de opwerping dat zij de gewezen werknemers zonder inkomsten laten. Het zou ons niet verwonderen moest met de groei van het syndicalisme van het kaderpersoneel in België, ook in ons land belangstelling voor deze zijde van het probleem groeien (37).

IV. De sancties bij overtreding van een wettig bevonden concurrentiebeding.

28. Rest ons tenslotte een laatste vraag te behandelen, die bij de kwestie der wettigheid van de concurrentiebedingen nauw aansluit.

Welke zijn de sancties op de overtreding van een aanvaardbaar bevonden concurrentieverbod? Wat kan de werkgever van zijn gewezen werknemer eisen wanneer deze zijn woord breekt en toch aan verboden concurrentie gaat doen?

In de praktijk ziet men dat de rechtbanken steeds houden aan het toekennen van schadevergoeding in geld (38). Het is echter niet zonder belang er op te wijzen dat dit niet de enige vorm is waarop de gewezen werkgever herstel kan bekomen. Art. 1143 B.W. wijst er uitdrukkelijk op dat de schuldeiser het recht heeft om de vernietiging te vorderen van hetgeen in strijd met de verbintenis verricht werd. Bij toepassing van deze bepaling ziet men op een verwant gebied, zijnde dit der concurrentieverboden voortvloeiend uit een overdracht van handelszaak, meer dan eens het sluiten gebieden van concurrerende ondernemingen, die door de overdrager in strijd met het gegeven woord werden opgericht (39). Men ziet niet in waarom dezelfde solutie *a priori* uitgesloten zou dienen geacht wanneer het een gewezen werknemer is, die voortijdig een concurrerende zaak zou openen (40).

29. Delicater, op het eerste gezicht althans, is de kwestie van het lot, dat beschoren moet worden aan de werknemer, die het concurrentiebeding overtreedt door bij een mededinger in dienst te gaan.

Een bevel tot het nemen van ontslag is hier denkbaar en men kan daar kracht toe bijzetten door een veroordeling tot het betalen van schadevergoeding voor iedere dag vertraging in de uitvoering van het vonnis (41). Men kan zich echter voorstellen dat de rechters aarzelen die weg op te gaan, al was het maar omdat de maatregel ook weerslag zal hebben op de situatie van een derde, nl. de nieuwe werkgever, die bij de aanwerving misschien geheel te goeder trouw heeft gehandeld.

Toch lijkt het gewenst er de nadruk op te leggen dat die aanwezigheid van een derde belanghebbende geen reden kan zijn om *a priori* iedere gedachte aan gedwongen opzegging van het nieuwe contract te weren. Zo het Burgerlijk Wetboek de rechter hier een vrijheid van keuze laat tussen het opleggen van schadevergoeding in geld en het gebieden der vernietiging van wat in strijd met de verbintenis werd verricht, dan is dit juist om hem toe te laten *eventueel* met de belangen van derden rekening te houden (42). Zulks houdt dan echter in dat de belangen *niet altijd en niet noodzakelijk* in aanmerking zullen moeten worden genomen.

30. Een eventueel bevel tot verlaten van een dienstbetrekking brengt overigens geen onoplosbare problemen mede. Het lot van de betrokken dienstverbintenis wordt immers bepaald door het gemeenrecht inzake overmacht. De werknemer, die verplicht wordt ontslag te nemen, kan (vanzelfsprekend onder voorbehoud van zijn aansprakelijkheid tegenover zijn nieuwe werk-

gever wegens het oplopen van het vonnis — art. 1147 B.W.) deze gerechtelijke beslissing inroepen als een *fait du prince*. Hij kan zijn plaats dus opgeven zelfs wanneer (bv. wegens de overeengekomen vaste duur) een opzegging normaal niet mogelijk zou blijken.

Vruchteloos zou men daartegen opwerpen dat gerechtelijke beslissingen in deze soort van zaken niet voor fysieke dwanguitvoering vatbaar zijn en dus geen volstrekte overmacht zouden uitmaken. Een arrest van het Hof van Cassatie heeft immers nog niet zo heel lang geleden (12 maart 1959, R.W. 1959/60, kol. 1701) duidelijk beslist « dat de maatregel van hogerhand op zichzelf de overmacht oplevert voor de burger aan wie daardoor bevolen wordt zekere daden te verrichten of niet te verrichten; dat de burger aan de wet moet gehoorzamen op grond van haar bindende kracht en niet van de dwangmiddelen die gebruikt worden om haar te doen naleven ».

31. Er is dus werkelijk niets dat een eventuele gedwongen beëindiging van de onrechtmatig aanvaarde dienstbetrekking in de weg staat (*3). Wel integendeel bestaan er redenen om een ruimer gebruik van die oplossing aan te bevelen.

De rechters beschikken, zoals we gezien hebben, over een aanzienlijke beoordelingsmacht om een concurrentieclausule tegen de belangen van de gewezen werkgever in, nietig te verklaren zodra de kansen op herplaatsing van de werknemer er *in specie* twijfelachtig door worden. In de hier voorgestane solutie vinden zij verder de mogelijkheid om een zeker evenwicht in de verhoudingen te herstellen. Waar een concurrentiebeding geldig wordt bevonden omdat het de gewezen werknemer perfect mogelijk was zich buiten de concurrentie een behoorlijk inkomen te verzekeren, past het dat het onaanvaardbaar verkiezen van de voor de gewezen werkgever nadelige richting, doelmatig tegenwerkt zou worden door een verplicht onderbreken van de onrechtmatig ingeslagen loopbaan.

V. Samenvattend besluit.

32. Ik meen het mij opgedragen onderwerp thans in zijn voornaamste aspecten te hebben belicht.

Samenvattend, wil ik nog even herinneren aan de hoofdbevindingen :

a) Wat de *interpretatie* van de concurrentieclausule aangaat, dient aangeleund bij de concurrentientotie van het extracontractuele mededingingsrecht, onder voorbehoud nochtans van het verbod elders dienst te nemen. Dit laatste moet in strengere zin worden verklaard omdat de bedoeling der partijen is ook bezigheden buiten het eigenlijke ruilverkeer uit te schakelen.

b) Wat de *geldigheid* van de clausule aangaat, deze kwestie kan zich alleen stellen voor hogere bedienden en voor arbeiders. Haar beantwoording hangt geheel af van de vraag of het beding de gewezen werknemer in de specifieke omstandigheden van zijn geval nog toelaat aan de kost te komen.

c) Wat de *sanctie* van de geldig bevonden clausule aangaat, deze kan bestaan in de veroordeling van de ontrouwe werknemer tot het betalen van schadevergoeding in geld. Er zijn echter redenen om de voorkeur te geven aan een meer rechtstreekse dwanguitvoering, zijnde de sluiting der onrechtmatig opgerichte onderneming of het gedwongen ontslag uit de onrechtmatig opgenomen dienst.

Marcel GOTZEN
Georggregeerde van het
Hoger Onderwijs.

(1) *Beroep Brussel*, 23 november 1898, P.P. 1899, nr. 246; *id.* 19 april 1924, Jur. Brux., 1924, p. 352; *id.* 29 december 1951, R.W., 1951/52, kol. 1510; *HRB. Brussel*, 23 december 1960, Jur. Brux., 1961, p. 203.

(2) *Beroep Brussel*, 13 juni 1936, Jur. Brux., 1937, p. 163; *HRB. Brussel*, 17 juni 1920, Jur. Brux., 1921, p. 461; *id.* 20 april 1935, Jur. Brux., 1935, p. 462; *HRB. Antwerpen*, 12 augustus 1938, R.W., 1938/39, kol. 629.

(3) *Beroep Brussel*, 11 juli 1913, P.P., 1914, nr. 323/4; *HRB. Brussel*, 10 februari 1956, Jur. Brux., 1956, p. 277; *HRB. Antwerpen*, 12 oktober 1960, Jur. Anv., 1963, p. 117.

(4) Art. 7, tweede lid, *Pasinomie*, 1790/91, p. 232.

(5) Zie over de rechtsgeschiedenis der wet d'Allarde, onze verhandeling « *Vrijheid van beroep en bedrijf & onrechtmatige mededinging* », Brussel (Larcier) 1963, I, nrs. 187 v.v.

(6) In bevestigende zin: *Dabin, Droit subjectif*, p. 276; *La délimitation du concept de droit subjectif*, in Ann. dr. sc. pol. 1960, p. 331; 338-339; 342 v.v. Bezwaren bij Meyers (E.M.), *Algemene begrippen burg. recht*, Leiden, 1958, p. 84 v.v.; Rouvier, *Le rôle de la volonté dans la création des droits et des devoirs in Archives de phil. dr.*, (Le rôle de la volonté dans le droit), 1957, p. 5 v.v.

(7) « *La faculté de travailler est un des premiers droits de l'homme. Ce droit est sa propriété... c'est sans doute la première propriété, la plus sacrée, la plus imprescriptible.* » (Rapport d'Allarde). Hier staan we voor de bekende formule, waarmede de toenmalige wetgever de gewoonte had de door hem hoogst geschatte rechtstoestanden te beschrijven. De gelijkstelling met het zo vereerde eigendomsrecht laat er geen twijfel over, dat de aldus ingeide wettekst wel degelijk beoogde de nieuw afgekondigde vrijheid en de daaraan verbonden winstkansen in hoorde van ieder burger als een bijzonder beschermd belang en als Voorwerp van een subjectief recht te doen erkennen.

« *... la liberté du commerce et de l'industrie est un droit subjectif* » (De Visscher (P.)), in *La Métropole*, 30.XI.57, p. 2, artikel herdrukt bij Del Marmol, *Protection abus de puissance écon.*, p. 100.

« *Il existe, depuis la Révolution de 1789, un véritable "droit subjectif" de concurrence, reconnu par le législateur lui-même à tout individu. Une loi des 2-17 mars 1791, qui est toujours en vigueur, a posé en effet le grand principe de la liberté du commerce et de l'industrie, qui est le fondement de tout système économique non collectiviste ni communiste. "Il est libre à toute personne, dit la loi, de faire tel négoce ou d'exercer telle profession, art ou métier qui lui convient".* (Nast, *La conception française de la concurrence déloyale ou illicite, in Etudes de droit commercial en l'honneur de M. Carl Wieland*, Paris-Bâle, 1934, p. 283). Men vindt in die jaren 1791-1793, in omzeggens dezeide bewoordingen, dezeide assimilatie weer tussen eigendomsrecht en bescherming van uitvindingen en kunstwerken. Rouvier zegt desaaangaande : « *On voit quelle est la pensée du législateur révolutionnaire : il veut mettre au-dessus de toute discussion les droits nouveaux qu'il vient de consacrer.* » (Droit propr. ind., I, p. 92) - Vgl. ook Laurent, *Droit civil*, XX, nr. 494; Mast, *Les fondements constitutionnels de la juridiction adm.*, in Rec. jur. dr. adm. 1956, p. 92; Vander Haegen (A.) *Les brevets d'invention et la liberté*, p. 1.

(8) Brun (A.) & Galland (H.), *Droit du travail*, Paris, 1958, I-12 en I-39.

(9) « *Il arrivera de deux choses l'une; ou les concurrents leur seront inférieurs, et alors la rivalité devient nulle; ou les concurrents leur seront supérieurs, et alors la considération de l'avantage public doit l'emporter : c'est dans ce sens que l'intérêt du Commerce est distingué de celui du Commerçant; dans le cas d'égalité, leurs avances, leur nom font pencher la balance de leur côté.* » (Verslag van d'Allarde voor de Constituanten, p. 7 - Paris, Archives nationales, Collection Camus AD XVIII.C.64).

(10) Voor meer details over deze kwestie der toepassing van art. 7 der wet d'Allarde in privaatrechtelijke vernoudingen, raadplege men onze verhandeling « *Vrijheid van beroep en bedrijf en onrechtmatige mededinging* », I, nrs 416 v.v.

Zie ook, voor wat meer speciaal de arbeidsverhoudingen aangaat, de noot Bette onder *Beroep Brussel*, 15 oktober 1938, B.J. 1939, kol. 292; *Dermine, La clause de non-concurrence*, in Jur. louage d'ouvr., 1960, p. 115; *De Page, Droit civil*, I, ed. 1962, p. 113, noot 3.

(11) Cass. 12 juli 1917 (P.P. 1915/20, III, nr. 76) : « *...La concurrence est un droit dérivant de la liberté du commerce.* »

(12) *Fredericq, Traité de dr. comm.*, II, nr. 117.

(13) Voor meer details over het concurrentiebegrip raadplege men onze verhandeling, o.c., I, nrs. 134 v.v. en II, nrs. 595 v.v.

(14) *Dermine*, o.c., p. 120.

(15) *François, Licéité du débauchage in Jur. louage d'ouvr.*, 1963, p. 6-7.

H.R.B. Brussel, 27 februari 1907, Jur. Brux. 1907, p. 172, *id.*, 30 december 1910, Jur. Brux. 1911, p. 174; *WRR. Charleroi*, 16 maart 1939, Jur. louage d'ouvr. 1939, p. 149; *WRR. Antwerpen*, 27 april 1955, R.W. 1955/56, kol. 366.

Beroep Brussel, 21 oktober 1927, Jur. Brux. 1927, p. 437, wijst er op dat het louter feit van het in dienst treden bij een concurrerende firma met uitwerking vanaf de eindatum van de aan de eerste werkgever betekende vooropzeg (zie de noot, *ibidem*, p. 439) niet noodzakelijk inhoudt dat de vertrekkende werknemer zijn werk tijdens de opzeggings-termijn niet meer trouw zal uitvoeren. Anderzijds wordt het vervroegde vertrek van de werknemer gewettigd door een contractuele tekortkoming van de patroon.

(16) *Gaul, Verbreking van het kontrakt om zwaarwichtige redenen*, in Jur. louage d'ouv., 1961, p. 96.

(17) *WRR. Beroep Brussel*, 6 december 1938, Jur. louage d'ouv., 1939, p. 118; *WRR Brussel*, 20 juli 1910, B.J., 1911, kol. 382; *WRR. Luik*, 17 oktober 1958, Jur. Liège 1952/53, p. 87, nr. 73; *HRB. Aalst*, 7 maart 1961, R.W. 1961/62, kol. 1268, tracht haar veroordeling op een minder overtuigende wijze te gronden op een beweerde aantasting van de handelsgeheimen dan wanneer het aanvoeren van de voortijdige datum van verzending van reclamercirculaires als motivering had kunnen volstaan.

(18) *HRB. Brussel*, 26 november 1924, Jur. Brux. 1925, p. 12. Minder overtuigend klinkt het bezwaar dat de werknemer zich tot die leverancier slechts wenden kon omdat hij de bestaande verhoudingen met zijn werkgever kende. Dergelijke redenering zou de vertrekkende bediende voor altijd beletten met zijn oud-werkgever voor de omstreken vertegenwoordiging te kampen. Alleen het voortijdige karakter der ondernomen stappen lijkt de uitgesproken veroordeling te wettigen.

(19) *WRR. Beroep Antwerpen*, 9 maart 1931, Jur. louage d'ouv., 1937, p. 33; *WRR. Kortrijk*, 10 februari 1948, Jur. louage d'ouv., 1948, p. 149. Contra, maar o.i. ten onrechte: *Beroep Brussel*, 29 december 1951, R.W. 1951/52, kol. 1510, waar het Hof zulk afwerven in beginsel toelaatbaar verklaart onder verwijzing naar het principiële geoorloofde « voorbereiden » van een na afloop van het contract aan te vangen mededinging. Hier staat men voor een verwarren tussen enerzijds concurreren voor de afzet, en anderzijds concurreren op de arbeidsmarkt. Ten opzichte van de pas voor later voorziene afzet bij de klanten, kan men het aanwerven van arbeiders of bedienden inderdaad als een « voorbereiding » aanzien. Ten opzichte van de arbeidsmarkt is er echter al onmiddellijk concurrentie, vermits het afwerven een strijd is om de voorkeur van de werknemers op die markt. Doet deze vorm van mededinging zich voor terwijl de afwerfer nog in zijn opzeggingstermijn verkeert, dan is er o.i., wegens voortijdigheid, een onmiskenbaar anticontractuele mededinging.

(20) *Pasinomie*, 1922, p. 326 v.v.

(21) Zie onze verhandeling, o.c., I, nrs. 169 v.v. en 255 v.v.

(22) *Van Goethem en Geysen, Droit du travail*, Brussel, 1950, p. 142-143; *Novelles, Droit social*, I, V° *Contrat d'emploi*, nr. 55. Zie ook de niet ondertekende noot onder *WRR. (beroep) Gent*, 29 september 1952 in Jur. louage d'ouv., 1953, p. 58.

(23) Zie o.a. de oude tekst van art. 4, laatste al., litt. c, afgeschafte door art. 1 der wet van 18 maart 1950.

(24) *Dermine*, o.c., p. 117-118; *François*, o.c., p. 9; *WRR. (beroep) Gent*, 29 september 1952, Jur. louage d'ouv., 1953, p. 54.

(25) *Colens, Contrat d'emploi*, ed. 1962, p. 198. *Van Goethem en Dillemaans, Handboek v.h. Belg. Soc. Recht*, Antwerpen, 1962, p. 49, dringen op de hierboven verworpen leer niet meer aan.

(26) Zie de ontleding van bedoelde voorbereidende werken in onze verhandeling, o.c. I, nrs. 225 v.v., nr. 422. Zie ook *ibidem* II, nrs. 1189 v.v.

(27) *Brun, La concurrence irrégulière dans les rapports de travail* in Ann. Fac. Droit Liège, 1961, p. 328-331 en 337.

(28) Zie o.a. *Cass. Frankrijk*, 18 oktober 1952 (Gaz. Pal. 1952, II, 403) en 21 oktober 1960, besproken door *Brun*, o.c., Ann. Fac. Droit Liège, 1961, p. 330. Vgl. *Cass. Frankrijk*, 4 januari 1962, besproken in Rev. trim. dr. comm., 1962, p. 261.

(29) *Brun en Galland, Droit du travail*, II, 116-118. Zie ook de *Mise à jour* 1962, II-116.

(30) *Beroep Brussel*, 30 mei 1908, Jur. Brux. 1908, p. 306; *id.*, 15 oktober 1938, B.J. 1939, kol. 288; *WRR. Brussel*, 22 februari 1962, Jur. louage d'ouv., 1962, p. 113. Vgl. *HRB. Luik*, 9 december 1952, Jur. Liège 1952/53, p. 124, bev. door *Beroep Luik*, 28 januari 1954, *ibid.* 1953/54, p. 235; *Rb. Den-dermonde*, 15 november 1930, Pas. 1932, III, 84; *Scheidsrecht. uitspraak*, 19 mei 1906, P.P. 1908, nr. 93; *HRB Brussel*, 18 mei 1905, Jur. Brux. 1905, p. 314; *id.*, 19 mei 1914, Jur. Brux. 1914/19, p. 296.

(31) *Beroep Luik*, 6 november 1930 (B.J. 1931, kol. 28); *Beroep Brussel*, 9 december 1907, Jur. Brux. 1908, p. 217.

(32) *Beroep Brussel*, 26 januari 1898 (P.P. 1898, nr. 780).

(33) *Beroep Gent*, 14 mei 1887, Pas. 1887, II, 320.

(34) *Moreau, Conc. illicite*, nr. 273; *Velge, Droit ind.*, I, p. 79; *Musch (J.), La concurrence illicite et le projet de loi sur la police du commerce*, dans Rev. prat. dr. ind., n° hors série 1913, p. 40; *R.P.D.B., V° Conc. illicite* nr. 83; *V° Louage de services* nr. 116; *Dermine, La clause de non-concurrence*, in Jur. louage d'ouv., 1960, p. 121-122; *Roubier et Chauvane, Chronique*, in Rev. trim. dr. comm. 1956, p. 676, nr. 10; *Brun, Concurrence irrégulière*, o.c., p. 331. Meer algemeen: *De Page, Droit civil*, II, nr. 467, B.

Deze oplossing wordt wel eens betrouwd door auteurs, die het bepalen van een redelijke onthoudingsplicht graag aan de rechter zouden willen overlaten: *Vachauxmard (F.), Les clauses de non concurrence dans le contrat de travail*, thèse Paris, 1936, p. 38. In zelfde zin, maar zonder aangifte van gronden voor de uitgedrukte mening: *Beroep Brussel*, 30 mei 1961, R.W. 1961/62, kol. 531.

(35) *De Page, Droit civil*, I, ed. 1962, p. 113, de noten 3 en 4 met de verdere verwijzingen aldaar.

(36) *Brun en Galland, Droit du travail*, *Mise à jour* 1962, p. 46, II-116.

(37) Vgl. de aandacht geschonken aan de kwestie van eventuele vergoeding voor de opgelegde onthouding in *WRR. Brussel*, 22 februari 1962, Jur. louage d'ouv., 1962, p. 113; *HRB. Doornik*, 3 maart 1959, *ibid.*, 1960, p. 68.

(38) *Dermine*, o.c., p. 116.

(39) *Beroep Luik*, 20 december 1938, Jur. Liège, 1939, p. 89 *HRB. Brussel*, 8 oktober 1943, R.G.A.R., 1947, nr. 4062; *HRB. Gent*, 28 juni 1951, R.W., 1953/54, kol. 717 (gew. om andere redenen dan de veroordeling tot sluiting door *Beroep Gent*, 22 maart 1952, R.W., *ibid.*, kol. 714). *Planiol et Ripert (Traité élém. dr. civil*, II, ed. 1939, nr. 173 in fine) brengen dergelijke sluitingsbevelen in verband met art. 1143 B.W.

(40) *Mazeaud et Tunc, Traité resp. civ.*, III, nr. 2313; *Jurisclasseur Commercial, V° Concurrence déloyale*, XXXVII, nrs. 41 v.v.

(41) *Novelles, Droit civil*, V-2, nrs. 4154 - 4159 - 4164 - 4169 - 4170.

(42) *De Page, Droit civil*, III, nr. 96 in fine.

(43) Men zie trouwens de Franse jurisprudentie: *Jurisclasseur Commercial, V° Concurrence déloyale*, XXXVII, nrs. 41 v.v.

HET RECHT VAN VOORKOOP

In het Rechtskundig Weekblad van 24 maart jl., verscheen een artikel van notaris R. Celis betreffende de wet van 1 februari 1963 op het recht van voorkoop. In deze zeer belangrijke studie komen toch enkele punten voor waarmede wij niet akkoord kunnen gaan.

1. Het aanbod bij verkoop uit de hand

Het is ongetwijfeld de bedoeling van de wetgever geweest dat de eigenaar door het aan de pachter betekende aanbod zou gehouden zijn gedurende de voorziene termijn van dertig dagen, voor zover dit niet uitdrukkelijk door de pachter werd afgewezen. Hij kan het aanbod dan ook niet terugtrekken noch de voorwaarden ervan minder gunstig stellen gedurende die termijn die juist werd ingesteld om de pachter de mogelijkheid te geven over de hem gedane voorstellen na te denken en dienaangaande advies in te winnen.

De verkoper kan wel vrij met de pachter onderhandelen over nieuwe voorstellen met lagere prijzen of betere voorwaarden dan de eerstgebodene (Parl. Besch. Senaat, 1961-62, n° 265, blz. 3). Na elk nieuw aanbod heeft de pachter opnieuw dertig dagen bedenktijd die

alleen kunnen onderbroken worden door een gunstiger voorstel of door de uitdrukkelijke weigering vanwege de pachter. Het aanbod mag ook steeds worden aangevuld voor zover dit geen verzwaaring van de verkoopsvoorwaarden meebrengt.

Het aanbod aan de pachter dient dus te worden beschouwd als een eenzijdige verkoopbelofte waarbij de eigenaar verklaart bereid te zijn het goed tegen een bepaalde prijs en tegen bepaalde voorwaarden te verkopen. Dit aanbod bindt de eigenaar. « De eenzijdige verkoopbelofte is niets anders dan een aanbod met tijdsbepaling, dat degene van wie de belofte uitgaat verplicht om zijn aanbod gedurende de gestelde termijn staande te houden, en derhalve anderzijds aan de beneficiant van dat aanbod het recht geeft om het gedurende die termijn te aanvaarden en aldus de eenzijdige belofte van verkoop in een koopkontraat te veranderen. » (Kluyskens, deel IV, blz. 18, n° 13). « La promesse de vente peut être une simple offre, une sollicitation. Le vendeur promet de vendre en ce sens qu'il offre de vendre, si l'acheteur accepte. Cette offre comporte déjà un engagement de la part du vendeur, car nous savons que toute offre est nécessairement obligatoire. » (De Page, deel IV, blz. 259, n° 241 A).

2. De openbare verkoop

a) Er kan niet worden aanvaard dat de eigenaar nog mag weigeren het goed toe te wijzen na het stellen van de vraag aan de pachter of hij bereid is aan te kopen tegen de laatst geboden prijs en deze hierop bevestigend heeft geantwoord.

Dit zou immers alle waarde ontnemen aan de wettelijke regeling die ten nadele van de pachter zou kunnen uitvallen. De voorbereidende werken laten in dat verband trouwens niet de minste twijfel: « Het leek aan veel commissarissen een goede regeling, dat de notaris aan het einde der opbiedingen, wetende dat de eigenaar zijn prijs heeft bereikt, op het door hemzelf gekozen ogenblik, aan de huurder, in de zaal aanwezig of vertegenwoordigd, aankondigt dat het goed zal toegewezen worden, en hem ter plaatse ondervraagt of hij koper is aan de bekomen prijs. De notaris acteert in zijn proces-verbaal het stellen van deze vraag en het antwoord van de huurder. Zo de huurder antwoordt dat hij het bekomen bod aanvaardt, dan is de openbare verkoping geëindigd. » (Parl. Besch., Senaat, 1961-62, n° 196, blz. 18).

Indien de verkoper het hoogste bod niet voldoende vindt, zal de notaris dus de vraag aan de pachter niet stellen en het goed zal niet toegewezen worden. Werd de vraag evenwel gesteld en positief beantwoord door de pachter of zijn vertegenwoordiger, dan wordt het goed onmiddellijk aan de pachter toegewezen.

b) Indien de pachter weigert aan te kopen tegen de laatst geboden prijs, wordt het goed niet dadelijk toegewezen aan degene die het laatste bod heeft gedaan maar de verkoop wordt wel degelijk voortgezet. De notaris laat dus nog hogere opbiedingen toe om de kandidaat-kopers die uit sociale overwegingen tot op dit ogenblik niet hebben geboden, nog de kans te geven het goed aan te kopen.

Dit is eveneens het geval indien de pachter of zijn gevolmachtigde geen antwoord geeft op de hem gestelde vraag of indien de pachter op de verkoop niet aanwezig of vertegenwoordigd is.

Met het woordt « voortzetten » in art. 1778 ter, § 2, 2° lid, wordt dus niet eenvoudig « toewijzen » bedoeld. Ook in dit verband zijn de voorbereidende werken zeer duidelijk: « Het komt veel voor dat liefhebbers uit sociale motieven of uit achting voor de pachter, deze niet willen hinderen, doch op dat ogenblik (bij weigering van de pachter het laatste bod te aanvaarden) de gelegenheid zien om verder te bieden. Het is in deze omstandigheden aangewezen dat de notaris de opbiedingen opnieuw laat vertrekken. » (Parl. Besch., Senaat, 1961-62, n° 196, blz. 19).

De door notaris Celis aangehaalde Franse wetgeving was aanvankelijk door de Kamer van Volksvertegenwoordigers overgenomen (Parl. Besch., Kamer, 1955-56, n° 424-11, art. 1778 ter, § 2, 2° lid) maar werd door de Senaatscommissies van Landbouw en Justitie (Parl. Besch., Senaat, 1961-62, n° 196, blz. 18 en 19) in de hierboven uiteengezette zin gewijzigd met de bedoeling een soepeler en eenvoudiger regeling, die aansluit bij bestaande gebruiken, te bekomen.

3. Wijze van kennisgeving van de aanvaarding door de pachter

Op grond van de tekst van art. 1778 ter, § 5 en de

voorbereidende werken (bv. Parl. Besch., Kamer, 1955-56, n° 414-1, blz. 6) kan de aanvaarding van het aanbod door de pachter bij verkoop uit de hand, o.i. alleen gebeuren bij deurwaardersexploot of aangetekend schrijven met ontvangstbewijs en dus niet bij een mondelinge mededeling of een eenvoudige brief. Men kan misschien betreuren dat de wetgever hierbij is afgeweken van de algemene regel van art. 1583. Dit is evenwel gebeurd met de bedoeling bewijsmoeilijkheden zoveel mogelijk uit te sluiten.

Het feit dat in art. 1778 ter, § 1, 2° lid verwezen wordt naar art. 1583 wat de voltrekking van de verkoop betreft, kan o.i. niet als argument gelden om dit laatste artikel ook toepasselijk te verklaren wat de wijze van kennisgeving betreft gezien deze duidelijk bepaald wordt in art. 1778 ter, § 5.

De pachter die dus vreest dat de eigenaar zal weigeren een aangetekend schrijven in ontvangst te nemen, zal zich verplicht zien de aanvaarding te betekenen bij deurwaardersexploot wat dan ook steeds dient aangeraden te worden.

4. Sankties

De benadeelde pachter die er de voorkeur aan geeft zich in de plaats te doen stellen van de koper, is steeds gehouden tot alle verplichtingen die voortvloeien uit de akte van verkoop zelfs indien de akte nog niet overgeschreven is bij het instellen van zijn vordering. Hij is evenwel slechts gehouden tot de bijkomende lasten waarin de koper desgevallend reeds zou hebben toegestemd, op voorwaarde dat die lasten reeds ingeschreven of overgeschreven zijn vóór de inschrijving van de vordering tot naasting en in-de-plaats-stelling.

Art. 1778 quinquies, 3° lid, dat in de Nederlandse tekst de woorden « die lasten » herneemt en in de Franse tekst de woorden « ces dernières (charges) » gebruikt, is terzake zeer duidelijk. Het is trouwens op grond van uitvoerige besprekingen in de Senaat (Parl. Hand., Senaat, 1961-62, blz. 1236 en 1237) dat de door de Senaatscommissies van Landbouw en Justitie voorgestelde tekst, die minder duidelijk was, werd aangepast.

Wij geloven niet dat deze regeling aanleiding zal geven tot moeilijkheden. De pachter kan immers altijd nagaan welke de belangrijkste verkoopsvoorwaarden zijn. Bij verkoop uit de hand worden deze voorwaarden hem immers door de werkende notaris betekend binnen de maand na de registratie (art. 1778 ter, § 1, 4° lid) en indien dit niet gebeurd is, verjaart zijn vordering slechts twee jaar na de overschrijving van de verkoopakte (art. 1778 quinquies, 4° lid). Bij publieke verkoop heeft de pachter de gelegenheid gehad kennis te nemen van het lastenkohier en de verkoop bij te wonen.

Indien verkoper en eerste koper bepaalde bedingen in de koopakte zouden hebben ingelast alleen met de bedoeling het de pachter onmogelijk te maken zelf aan te kopen, zal de pachter zich moeten tevreden stellen met de voorziene schadevergoeding. Gezien de belangrijkheid van deze vergoeding zullen dergelijke bedingen nochtans niet dikwijls voorkomen.

Dr. juris R. EECKLOO.

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 4 januari 1963.

Voorzitter : M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever : Mr. de Bersaques.

Procureur-generaal : M. Hoyoit de Termicourt.

Advokaat : Mr. Van Leynseele.

Oproeping in verzoening voor het arbeidsgerecht. — Stuiting van de verjaring. — De stuitende kracht van de oproeping in verzoening geldt voor de ganse loop van de verzoeningsprocedure.

Door te bepalen in art. 53 van de wet van 9 juli 1926 dat de oproeping in verzoening de verjaring stuit, heeft de wetgever gewild dat de procedure in verzoening, die hij voor een dagvaarding voor de werkrechtssraad oplegde, niet tot gevolg zou hebben dat de termijn, waarover de eisende partij beschikt om een rechtsvordering in te stellen, zou worden verkort. Daaruit volgt dat hij stuitende kracht verleend heeft, niet enkel aan de oproeping tot verzoening zelf, doch aan de procedure in verzoening, zodat de stuitende kracht van de oproeping tijdens de ganse loop van die procedure voortduurt.

Vanhoutte t./P.V.B.A. Ets. Hilaire Lannoy en Zonen.

Gelet op de bestreden sententie, op 25 januari 1962 gewezen door de Werkrechtssraad van beroep te Brugge, kamer voor werklieden;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 52, 53, 54, 55, 58, 59 van de wet van 9 juli 1926 op de werkrechtssraden en 6 van de wet van 10 maart 1900, zoals dit artikel werd gewijzigd bij artikel 3 van de wet van 4 maart 1954,

doordat de bestreden sententie de eis van aanlegger verjaard verklaart, om reden dat, indien op 21 augustus 1959, dag van de oproeping in verzoening, de verjaring gestuit werd, de gevolgen van die stuiting niet zijn blijven voortduren gedurende de gehele procedure in verzoening, zodat, op 5 september 1960, zijnde de dag van de betekening van de dagvaarding van aanlegger, er meer dan een jaar verlopen was, dan wanneer, integendeel, de oproeping in verzoening de verjaring stuit gedurende de gehele duur van de verzoeningsprocedure en, daar deze slechts op 11 september 1959, door het opmaken van het proces-verbaal van niet-verzoening, een einde nam, er geen jaar verlopen was tussen deze laatste datum en deze van de dagvaarding, zodat de vordering ingesteld werd binnen de termijn voorzien bij artikel 6 van de wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst :

Overwegende dat uit de regelmatig aan het Hof overgelegde stukken blijkt dat verweerster, zonder opzegging, een einde heeft gesteld op 24 juli 1959 aan de arbeidsovereenkomst met aanlegger aangegaan, dat zij op 21 augustus 1959 vóór het verzoeningsbureau van de werkrechtssraad werd opgeroepen en dat dit bureau op 11 september 1959 vaststelde dat er tussen partijen geen akkoord bereikt was geweest, dat aanlegger verweerster op 5 september 1960 voor de werkrechtssraad daagde tot betaling van opzeggingsvergoeding en van verlofgeld;

Overwegende dat de sententie beslist dat de stuiting van de verjaring welke, luidens artikel 53 van de wet

van 9 juli 1926, door de oproeping tot verzoening wordt medegebracht, slechts gevolg heeft de dag waarop die oproeping geschiedt, dit wil zeggen, in het onderhavig geval, op 21 augustus 1959, zodat een nieuwe termijn van één jaar, bij artikel 6 van de wet van 10 maart 1900 voorzien, op 22 augustus 1959 aanvang genomen heeft en dienvolgens verstreken was wanneer aanlegger verweerster vóór de werkrechtssraad daagde;

Overwegende dat de wetgever, door te bepalen in artikel 53 van de wet van 9 juli 1926 dat de oproeping tot verzoening de verjaring stuit, heeft gewild dat de procedure in verzoening, welke hij vóór een dagvaarding voor de werkrechtssraad oplegde, niet tot gevolg zou hebben dat de termijn, waarover de eisende partij beschikt om een rechtsvordering in te stellen, zou worden verkort;

Dat daaruit volgt dat hij een stuitende kracht heeft verleend niet enkel aan de oproeping tot verzoening zelf, doch aan de procedure in verzoening en dat, dienvolgens, de stuitende kracht van de oproeping voortduurt tijdens de ganse loop van die procedure;

Dat het middel gegrond is;

Om die redenen,

Verbreekt de bestreden sententie;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing; Veroordeelt verweerster tot de kosten;

Verwijst de zaak naar de Werkrechtssraad van beroep te Gent, kamer voor werklieden.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 25 januari 1963

Voorzitter : M. Bayot.

Raadsheer-verslaggever : M. Halleman.

Procureur-generaal : M. Hoyoit de Termicourt.

Advokaat : Mr. Van Leynseele.

Exceptie van onbevoegdheid uit hoofde van het onderwerp van het geschil opgeworpen voor de werkrechtssraad na betekening van een akte van verzet. — Niet tepasselijkheid van art. 169 R.V.

Uit de geschiedenis van de totstandkoming van de wet van 15 maart 1932 (waarbij art. 170 R.V. werd opgeheven als gevolg van het nieuw art. 8 van de wet op de bevoegdheid) evenals uit de tekst van art. 424 R.V. blijkt dat voor de uitzonderingsrechtbanken, zoals de werkrechtssraden, de exceptie van onbevoegdheid uit hoofde van het onderwerp van het geschil haar karakter van exceptie van openbare orde heeft behouden.

N.V. Firma en M. Adriaenssens t./Verschuere.

Gelet op de bestreden sententie, op 20 juni 1961 gewezen door de Werkrechtssraad van beroep te Antwerpen, kamer voor bedienden;

Over het derde middel afgeleid uit de schending van de artikelen 168, 169, 424 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, zoals artikel 169 werd gewijzigd bij artikel 2 van de wet van 15 maart 1932, en

424 gewijzigd bij artikel 20 van het koninklijk besluit nummer 300 van 30 maart 1936, bekrachtigd bij het enig artikel van de wet van 4 mei 1936,

doordat de bestreden sententie de door aanlegster ingeroepen exceptie van onbevoegdheid «ratione materiae» niet ontvankelijk verklaart, om reden dat zij die exceptie niet uitdrukkelijk heeft doen gelden in haar verzet tegen de bij verstek door de werkrechtsheraad op 2 september 1960 gewezen sententie, en aldus gezegd artikel 424, zoals het thans van kracht is, miskent, daar die wetsbepaling voorziet dat de exceptie van onbevoegdheid uit hoofde van het onderwerp van het geschil kan worden voorgesteld in elke stand van het geding, en door de rechter, van ambtswege dient opgeworpen te worden :

Overwegende dat uit de vaststellingen van de sententie blijkt dat aanlegster vóór de werkrechtsheraad en de werkrechtsheraad van beroep een exceptie «ratione materiae» heeft opgeworpen;

Overwegende dat de sententie deze exceptie niet ontvankelijk verklaart omdat zij door aanlegster pas opgeworpen werd na de betekening van haar akte van verzet tegen een door de werkrechtsheraad bij verstek gewezen sententie, dan wanneer, volgens de artikelen 168 en 169 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, al mag de partij, die vóór een andere rechtbank geroepen wordt dan die welke van het geschil kennis moet nemen, verzoeken naar de bevoegde rechters verwezen te worden, zij dit verzoek niet meer kan indienen na een andere exceptie of een ander verweermiddel, buiten de bij artikelen 166 en 174 bepaalde gevallen;

Overwegende, weliswaar, dat artikel 170 van het voormeld wetboek, hetwelke bepaalde dat «niettegenstaande, de exceptie van onbevoegdheid uit hoofde van het onderwerp van het geschil in elke stand van het geding kan worden voorgesteld, en in geval de verwijzing niet gevorderd is, de rechtbank gehouden wordt ambtshalve te verwijzen naar de bevoegde rechter» door artikel 3 van de wet van 15 maart 1932 werd opgeheven; doch dat de artikelen 168 en volgende zijn ingelast in titel 9 van het boek II van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, toepasselijk op de rechtbanken van eerste aanleg, en dat de opheffing van artikel 170, gevolg van het nieuw artikel 8 van de wet op de bevoegdheid, alleen de bij die rechtbank aanhangig gemaakte geschillen betreft;

Dat zowel de parlementaire voorbereiding van de wet van 15 maart 1932 als de tekst van artikel 424 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering laten blijken dat, voor de uitzonderingsrechtbanken, de exceptie van onbevoegdheid «ratione materiae» haar karakter van exceptie van openbare orde heeft behouden;

Overwegende derhalve dat de sententie, door van artikel 169 van voormeld wetboek toepassing te maken op een exceptie van onbevoegdheid «ratione materiae» van de werkrechtsheraad, deze wetsbepaling heeft geschonden;

Om deze redenen,

Verbreekt de bestreden sententie;

Beveelt dat melding van onderhavig arrest op de kant van de vernietigde sententie zal gemaakt worden;

Veroordeelt verweerder tot de kosten;

Verwijst de zaak naar de Werkrechtsheraad van beroep te Hasselt, kamer voor bedienden.

RAAD VAN STATE

5e Kamer. — 4 december 1962.

Voorzitter : M. Vranckx.

Raadsheren : M.M. Mast en Mees.

Auditeur : M. Smolders.

Openbare Onderstand. — Domicilie van onderstand.

De tweede volzin van het eerste lid van art. 3 van de wet van 27 november 1891 houdt niet in dat de onderstandswoonplaats de plaats van de geboorte van de behoeftige is wanneer de plaats waar de moeder van het natuurlijk kind op het ogenblik van de geboorte woonde, niet kan ontdekt worden. Een zodanige regel kwam voor in art. 2 van de wet van 14 maart 1876, maar werd niet overgenomen in de wet van 27 november 1891.

C.O.O. van Brussel t./ C.O.O. van Anderlecht e.a.

Arrest nr. 9767.

Gezien het verzoekschrift van 28 maart 1960 waarbij de commissie van openbare onderstand van Brussel aan de Raad van State het geschil onderwerpt dat ontstaan is tussen haar en de commissies van openbare onderstand van Anderlecht, Ukkel, Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek en Borgerhout betreffende de terugbetaling van de kosten wegens hospitalisatie van Anna D. G. en van haar kind Elie in het Sint-Pietersgasthuis en wegens de plaatsing van dit kind in het zuigelingentehuis J. Herman alsmede in het zuigelingentehuis van het Nationaal Werk voor kindervelzijn te Terhulpen;

Overwegende dat Anna D. G., geboren te Ukkel op 10 mei 1936, natuurlijk niet erkend kind van Alzbeta F., door haar moeder verlaten werd op de leeftijd van zes maanden; dat zij door de echtelingen D. G. - V. V. aangenomen werd en op 14 februari 1956 ontvoogd werd; dat zij zonder inschrijving te Brussel verbleef wanneer zij op 11 maart 1958 bij dringende spoed opgenomen werd in het moederhuis van het Sint-Pietersgasthuis te Brussel waar zij van een kind, Elie, beviel; dat het kind sinds 24 september 1958 in het zuigelingentehuis J. Herman, in het Sint-Pietersgasthuis en in het zuigelingentehuis van het Nationaal Werk voor kindervelzijn te Terhulpen werd opgenomen;

Overwegende dat het kind van Anna D. G., bij toepassing van het laatste lid van artikel 3 van de wet van 27 november 1891, dezelfde onderstandswoonplaats heeft als zijn moeder; dat niet betwist wordt dat Anna D. G. na haar ontvoogding, bij toepassing van artikel 5 van eerder genoemde wet, geen nieuwe onderstandswoonplaats heeft verworven; dat ook niet blijkt dat de moeder van Anna D. G. gedurende de minderjarigheid van deze laatste een gemeente heeft bewoond in de voorwaarden vereist om er een onderstandswoonplaats te verwerven; dat bij toepassing van artikel 10 van die wet de onderstandswoonplaats van Anna D. G. bepaald wordt overeenkomstig artikel 3 der wet; dat het eerste lid van dit artikel luidt : «De meerderjarige » of ontvoogde persoon, in België geboren, heeft zijn » domicilie van onderstand, indien hij een wettig of » gewettigd kind is, in de gemeente waar zijn vader » woonde op het ogenblik zijner geboorte, en indien hij » een natuurlijk kind is, in de gemeente waar zijn moeder » der op het ogenblik zijner geboorte woonde. Indien » hij de Belgische nationaliteit bezit en zijn vader of » zijn moeder op het ogenblik zijner geboorte België » niet bewoonde, is de plaats zijner geboorte zijn domicilie van onderstand »;

Overwegende dat Alzbeta F., van Czechoslovaakse nationaliteit, vanaf 24 mei 1935 zonder inschrijving in België heeft verbleven; dat zij op 26 februari 1936 te Brussel werd aangehouden en verklaarde dat zij haar verblijfplaats had te Brussel, Marktstraat, zonder aanduiding van huisnummer; dat de Marktstraat gelegen is op het grondgebied der gemeenten Sint-Joost-ten-Node en Schaarbeek; dat Alzbeta F. op 1 mei 1936 werd vrijgelaten en zich alsdan naar het moederhuis van het Instituut Sint-Elisabeth te Ukkel begaf;

Overwegende dat uit wat voorafgaat blijkt dat Alzbeta F. in België woonde op het ogenblik van de geboorte van Anna D. G.; dat echter niet kan worden uitgemaakt in welke gemeente zij woonde; dat de tweede volzin van het eerste lid van artikel 3 van de wet van 27 november 1891 niet inhoudt dat de onderstandswoonplaats de plaats van de geboorte van de behoeftige is wanneer de plaats waar de moeder van het natuurlijke kind op het ogenblik van de geboorte woonde niet kan ontdekt worden; dat een zodanige regel in het tweede lid van artikel 2 van de wet van 14 maart 1876 voorkwam maar niet werd overgenomen in de wet van 27 november 1891; dat hieruit voortvloeit dat onderstandskosten niet van de commissie van openbare onderstand van Ukkel, waar Anna D. G. geboren is, kunnen teruggevorderd worden;

Overwegende dat niet blijkt dat Alzbeta F. op het ogenblik van de geboorte van haar dochter te Anderlecht, Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek of Borgerhout woonde;

Besluit :

Enig artikel. — De commissie van openbare onderstand van Brussel is er niet toe gerechtigd de kosten wegens hospitalisatie van Anna D. G. en haar kind Elie, alsmede de kosten wegens de plaatsing van dit kind in zuigelingentehuizen, op de commissies van openbare onderstand van Anderlecht, Ukkel, Sint-Joost-ten-Node, Schaarbeek en Borgerhout, terug te vorderen.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 28 juni 1962.

Voorzitter : M. Michielssens.

Raadsheren : M.M. Dellois en de la Vallée Poussin.

Advokaat-generaal : Mr. Verhoeven.

Advokaten : Mrs. Albers, Vandervondelen en Dieryck.

Onroerend beslag. — Hoger beroep tegen een bij verstek gewezen vonnis, dat het onroerend beslag geldig verklaart. — Niet toepasselijkheid van art. 71 van de wet van 15 augustus 1894.

Onjuist is de stelling, dat het hoger beroep tegen een vonnis, waardoor bij verstek bij gebrek aan te concluderen een onroerend beslag geldig is verklaard, bij toepassing van art. 71 van de wet van 15 augustus 1894, niet ontvankelijk zou zijn.

Voormeld art. 71 is niet toepasselijk op het beroep tegen een dergelijk vonnis.

Vander Goten t./R.M. Z., Baccuzzi
en NV. Antwerpse Maatschappij van Depositos
en Hypotheken.

Gezien in behoorlijke vorm voorgelegd het vonnis waartegen beroep op 4 oktober 1961 uitgesproken door

de Rechtbank van eerste aanleg te Brussel, alsook de beroepsakte van 23 oktober 1961;

Overwegende dat de eis ten verzoeken van de Rijksdienst van Maatschappelijke Zekerheid door exploit van 13 juni 1961 ingeleid, strekt tot geldigverklaring van een inbeslagneming van onroerende goederen ten laste van Vander Goten Benoit;

Dat de gedingen respectief ingeleid door Baccuzzi Ernesto en zijn echtgenote Van Moer Augustina, en door de N.V. Antwerpse Maatschappij van Depositos en Hypotheken, strekken tot vrijwillige tussenkomst van deze beide ingeschreven schuldeisers;

Overwegende dat het bestreden vonnis geveld werd tegen Vander Goten, huidige appellant, bij verstek bij gebrek aan te concluderen, en dat de drie geïntimeerden uit deze omstandigheid afleiden dat artikel 71 der wet van 15 augustus 1894, de beslagene partij, in hoger beroep, geen andere middelen zal mogen voortbrengen dan deze die in eerste aanleg voorgebracht zijn geweest;

Overwegende dat deze stelling niet kan aanvaard worden;

Overwegende inderdaad dat een onderscheid dient gemaakt tussen de vonnissen op de geldigheid van het onroerend beslag en de vonnissen op incidenten in een vervolging tot onroerend beslag;

Dat artikel 71 niet toepasselijk is op het beroep tegen het vonnis dat het onroerend beslag geldig verklaart;

Dat deze interpretatie een steun vindt in de wet van 5 maart 1951 (enig artikel par. 4) die, met art. 37 der wet van 15 augustus 1894 te wijzigen, het appel toeliet tegen het bij verstek geveld vonnis waarbij het beslag geldig was verklaard;

Overwegende dat, indien de wetgever geoordeeld had dat artikel 71 toepasselijk was op het beroep tegen het vonnis dat het beslag geldig verklaarde, hij terzelfdertijd artikel 71 met artikel 37 had moeten wijzigen; (cfr. nota onder Cassatie, 4-3-1960, Pas. 1960, I, 774, en nota van Procureur-Generaal P. Leclercq voor Cassatie 19-12-1935, Pas. 1936, I, 96 en volg.);

Overwegende dat uit het voorgaande blijkt dat het beroep ontvankelijk is;

Ten gronde :

zonder belang.

NOOT : Verg. in zelfde zin Hof Brussel, 23 maart, 1959, Journ. Trib. 1959, 300.

HOF VAN BEROEP TE GENT

5e Kamer — 16 april 1962

Voorzitter : M. Maraite.

Raadsheren : M.M. Vanparys en Moerenhout.

Advokaat-Generaal : M. Matthijs.

Advocaten : Mrs. Maertens (Brugge) en Deduyscher (St. Michels).

1. Rechtspleging. — Bedrag van tegeneis. — Toepasselijkheid van art. 35 van de bevoegdheidswet.
2. Advies van O.M. niet in openbare terechtzitting uitgebracht. — Nietigheid van het vonnis. — Evocatie.
3. Wegenis. — Private weg toegankelijk voor het publiek. — Bestemming.
4. Geen eigendomsoverdracht ten voordele van de gemeente. — Verhaalbelasting van de gemeente.
5. Feitelijke aantasting van eigendomsrecht. — Vergoe-

ding verschuldigd door de gemeente aan eigenaar van wegbedding.

1. Wanneer het bedrag van de tegeneis gesteund is op werkelijke gronden, bestaat er geen aanleiding om art. 35 van de bevoegdheidswet toe te passen.
2. Een vonnis van een alleenrechtsprekende rechter dat niet vermeldt dat het advies in openbare terechtzitting werd uitgebracht is nietig. Wegens de devolutive werking van het beroep, moet het Hof het geschil ten gronde beslechten.
3. Een weg aangelegd door toedoen van privé personen, doorheen of aan de rand van hun eigendom, met uitgang of verbinding met de openbare weg, waarmee de toegang voor publiek wordt opengesteld, verkrijgt de bestemming van openbaar nut.
4. Wanneer bij K.B. een perceel grond waarin bedoelde weg loopt onder toepassing van de wet van 1 februari 1844 valt, met dien verstande dat de weg als stedelijke weg wordt ingedeeld, heeft de gemeentelijke overheid het recht om, op grond van het haar bij art. 50 van het dekreet van 14 december 1789 en art. 3-1, titel XI, der wet van 16-24 augustus 1790, toegekend politierecht, alle maatregelen te treffen met het oog op de geriefelijkheid en de veiligheid van doorgang op de wegbedding. Eveneens mag de gemeentelijke overheid, mits goedkeuring door de bevoegde instanties, rooiplannen aanleggen en de uitvoering ervan verwezenlijken. Derhalve kan de gemeentelijke overheid werken uitvoeren; zoals nivellering van wegbodem, verharding van wegdek enz.. Dezelfde overheid mag dan ook, mits regelmatig genomen beslissing van de gemeenteraad, de kosten van die werken op de eigenaars bij wijze van belasting verhalen.
5. Het eigendomsrecht van de eigenaar van de wegbedding wordt niet overgedragen aan de gemeentelijke overheid. De grond is alleen belast met een erfdiensbaarheid van openbaar nut.

Zelfs zo de eigenaar van de met erfdiensbaarheid van openbaar nut belaste strook de eigendom ervan behoudt, is hij in feite beroofd van elk privaat gebruik of genot ervan. Het theoretisch eigendomsrecht dreigt teloor te gaan door verjaring ten voordele van het openbaar domein.

De volledige inbezitneming van deze gronden door de gemeente krenkt een rechtmatig belang van de eigenaar van de wegbedding. Alhoewel bestrating en uitvoering van het rooiplan op zich zelf niet onrechtmatig waren, kan de eigenaar van de wegbedding een vergoeding worden toegekend. Deze vergoeding zal in overeenstemming zijn met de waarde van de inbezitgenomen grond.

Pieters P. t/ Gemeente St.-Andries.

Advies O.M.

De heer Pieters Petrus, aannemer, en eigenaar van een achttal onroerende eigendommen gelegen te Sint-Andries, aan de Edward de Jansstraat, is tijdig en naar regelmatige vorm in hoger beroep gekomen tegen een vonnis op tegenspraak gewezen door de vierde Kamer met alleensprekend rechter in de rechtbank van eerste aanleg te Brugge op 11 september 1958. Bij dit vonnis werd appellant, op vordering ingesteld op 16 maart 1955 door de gemeente St.-Andries, veroordeeld tot betaling van een bedrag in totaal 15.682,25 F groot, zijnde het samengeteld bedrag van de onrechtstreekse belastingen voor het dienstjaar 1951 in verband met bestratings- of wegeniswerken door de gemeente uitgevoerd en

bekostigd aan de Edward de Jansstraat, en waarvan de heffing beslist werd bij beraadslaging van de gemeenteraad van 27 september 1949, goedgekeurd met terugwerkende kracht bij Regentsbesluit van 18 november 1950.

Ten opzichte van deze oorspronkelijke vordering, had appellant tegen de gemeente een wedereis ingesteld, gegrond op de zobeweerde onrechtmatige daad gepleegd door de gemeente, waar zij, zonder recht, noch titel, gebruik zou hebben gemaakt van de private eigendom van appellant om er een straat te openen, en strekken de tot het herstellen van de vorige toestand op kosten der gemeente, zoniet tot betaling van een vergoeding voorlopig geschat op 80.000 F, meer een schadeloosstelling ten bedrage van minstens 30.000 F.

Alhoewel het aangevochten vonnis de grond van deze wedereis samen met die van de hoofdeis impliciet, althans gedeeltelijk, heeft besproken, heeft de eerste rechter wellicht vergeten hem in de beschikking van zijn beslissing af te wijzen, zoals impliciet uit de motieven van zijn vonnis blijkt.

* * *

I. Ontvankelijkheid van het hoger beroep.

Ofschoon zij het middel in haar besluitschrift niet heeft ontwikkeld, werpt geïntimeerde op dat appellant zijn wedereis strekkende tot betaling van een bedrag, dat het cijfer van de laatste aanleg overschrijdt, enkel heeft ingesteld ten einde het uit te spreken vonnis vatbaar te maken voor hoger beroep, m.a.w. dat appellant een fantaisistische wedereis heeft ingesteld met het oogmerk de bepalingen van de bevoegdheidswet te ontduiken wat met een overdreven schatting dient te worden gelijkgesteld, en aanleiding moet geven tot de niet-ontvankelijkheid van het hoger beroep (art. 35 bevoegdheidswet - A.P.R. - Tw. Beroep in burgerlijke zaken en in zaken van koophandel, nr. 89, al. 3 tot 6).

Deze bewering vindt echter, naar ons oordeel, geen enkele grond in de feiten en bescheiden van de onderhavige zaak, terwijl de wet nochtans, door het gebruik maken van het woord «klaarblijkelijk», er duidelijk op wijst dat nopens het overdreven kenmerk van de schatting (of nopens de fantaisistische aard) van de wedereis geen mogelijkheid van twijfel mag bestaan (A.P.R., op. cit., nr. 88, litt. f).

Uit de uitvoerige bespreking van de rechtsgrond van eis en impliciet van de wedereis in het aangevochte vonnis, en uit de door partijen voor het Hof dienaangaande ontwikkelde middelen, moge trouwens blijken dat de wedereis van appellant van elke fantaisistische aard ontbloeit is.

Wij besluiten dan ook tot de ontvankelijkheid van het hoger beroep.

II. Nietigheid van het aangevochten vonnis.

Het aangevochten vonnis werd gewezen door een alleensprekend rechter en na advies van het openbaar ministerie. Het vermeldt echter niet dat dit advies in openbare rechtszitting werd uitgebracht. En ander rechtsgeldig bewijs, zoals een uittreksel uit het zittingsblad, wordt, nopens de vervulling van deze op straf van nietigheid voorgeschreven pleegvorm (art. 1, par. VI, wet van 25 oktober 1919, 112, W.B.Rv., 96, Grondwet), evenmin overgelegd. Het vonnis «a quo» dient dan ook daarom ambtshalve nietig te worden verklaard.

Daar de eerste rechter ten gronde heeft beslist en zijn bevoegdheid heeft uitgeput, dient het Hof dus kennis te nemen van de grond van het geschil, inge-

volge het overdragend uitwerkkel van het hoger beroep. (Bestendige rechtspraak van de 3e Kamer. Zie o.m. arrest van 20 februari 1961, in zake Gemeente Nieuwkerke-Waas t./ De Jonghe en Seghers).

III. Wat de grond van de zaak betreft.

A. Hoofdeis van de geïntimeerde gemeente.

Met betrekking tot de toestand, welke, ter plaatse der feiten, voorwerp van onderhavig geschil, vóór de jaren 1934-1935, heerste, blijken uit de door partijen overgelegde bescheiden volgende feiten als vaststaande te kunnen worden aangezien :

1. De Edward de Jansstraat was een gewezen molenweg, die aan de zuidkant uitliep op de staatsbaan Brugge-Gistel, en aan de noordkant doodliep op een bouwland, eigendom van de C.O.O. der stad Brugge. Deze weg werd nimmer in het atlas van de buurtwegen opgenomen, behoorde zeker niet tot de grote wegenis, en blijkt ten slotte tot dan toe een steeg te zijn geweest, aangelegd op grond van verscheidene partikulieren, en uitgevende op de openbare weg (in casu de staatsbaan Brugge-Gistel).

2. Sedert niet nader te bepalen tijdstippen, doch alleszins vóór 1934, werden, aan beide zijden van voormelde weg of steeg, door verscheidene partikulieren en op hun eigendom gebouwen opgetrokken. Een plan, opgemaakt door de heer Lesy, arrondissementsingenieur bij de provinciale dienst der wegen te Brugge (Bundel nr. II, stuk 2 van geïntimeerde) en uitdrukkelijk bedoeld bij de beraadslaging van de gemeenteraad van Sint-Andries van 26 mei 1934 en bij het K.B. van 6 mei 1935 (zie verder), vermeldt dienaangaande 15 gebouwen, waarvan 14 huizen en 1 werkplaats, deze laatste eigendom van appellant. Al deze gebouwen, meer enkele private tuinen, en het hierboven vermelde bouwland van de C.O.O. der stad Brugge, waren van uit de staatsbaan Brugge-Gistel langs bedoelde weg of steeg voor hun bewoners van en voor het publiek bereikbaar en namen licht en zicht op bedoelde weg.

3. Gesteld zijnde dat de bebouwde kom der gemeente Sint-Andries, waar bedoelde weg of steeg gelegen was, bij K.B. aan het stedelijk stelsel inzake wegenis onderworpen werd, overeenkomstig art. 1, al. 2, 1° der wet van 1 februari 1844 op de wegenispolitie, gewijzigd door het enig artikel der wet van 15 augustus 1897, maakte de betwiste weg derhalve deel uit, bij toepassing van art. 1, al. 1 van bovenvermelde wet, van de zogenoemde stedelijke wegenis, of, naar de stelling van sommige auteurs, van de ongenoemde wegenis (la voirie in-nomé), onderworpen aan het stedelijk stelsel (Zie dienaangaande : Victor Bure, « Voirie - Définition - Classement enz... » — (Rev. Adm. 1948, blz. 173-178).

Dienvolgens :

a) Op grond van art. 4 der wet van 1 februari 1844, gewijzigd door het enig artikel der wet van 15 augustus 1897 mocht, op gronden welke tot achteruitschuiving, overeenkomstig behoorlijk goedgekeurde rooingsplannen, bestemd waren, geen enkel gebouw worden opgetrokken, noch tot herbouwen of enigerlei wijziging aan bestaande gebouwen worden overgegaan, behoudens de werken tot bewaring of onderhoud, zonder voorafgaande toelating van het gemeentebestuur, op straf van de geldboeten en andere sancties bij art. 9 tot 11 van voormelde wet bepaald.

b) Aan de andere kant, mocht zodanige weg, welke ook zijn bestemming moge zijn, niet geopend worden zonder voorafgaande machtiging van het gemeentebestuur, en overeenkomstig het aangenomen plan,

zoniet had het gemeentebestuur het recht de weg te doen sluiten (art. 2 der wet van 1 februari 1844).

4. Niettemin, mits verwijzing naar de vaststelling bedoeld onder 2° hierboven, werd, zowel door appellant als door andere eigenaars van aldaar gelegen onroerende eigendommen, en op een deel van hun respectievelijke gronden, in elk geval in feite een weg geopend, en voor de bewoners van voormelde eigendommen alsmede voor het publiek toegankelijk gesteld.

Deze loutere feitelijke toestand, die zich vóór de jaren 1934-1935 geleidelijk heeft ontwikkeld, was echter toendertijd geen inbreuk op de onder 3° litt. a en b hierboven vermelde wettelijke voorschriften, vermits er op dit ogenblik geen goedgekeurde rooingsplannen bestonden.

Anderzijds, dient terloops op het volgende te worden gewezen :

a) Op grond van artt. 649 en 650, B.W., kan een aan een privaat persoon toebehorend onroerend goed ten bate van het openbaar of gemeentelijk nut met een zakelijk recht van erfdienstbaarheid worden bezwaard, waarvan de vestiging geschiedt door de loutere uitdrukkelijke of feitelijke bestemming welke aan dit privaat onroerend goed door de eigenaar, expliciet of impliciet, geheel of gedeeltelijk, gegeven wordt, en waardoor het aldus ter beschikking van, en voor het gebruik door het publiek gesteld wordt (De Page, B.V., nr. 787, litt. C., blz. 686 en noot 5, en 687; Conclusiën van Procureur-generaal Mathieu Leclercq vóór Cass., 18 maart 1870, Pas. 1870, I, 153). Dit is o.m. het geval, zoals « in casu », wanneer de eigenaar van een onroerend goed, doorheen of aan de uiterste kant van zijn erf, een weg, straat, doorgang, of steeg laat trekken of aanleggen, met uitgang op of verbinding met de openbare weg, gelegen in een gemeente, bij K.B. aan het regime der stedelijke wegenis onderworpen, en hij deze weg, straat, doorgang of steeg, tot de vrije toegang en tot het vrij verkeer van het publiek openstelt (Wilkin, « La voirie communale », nr. 42, blz. 53; M. Vauthier, « Précis du Droit administratif de la Belgique »; 3de uitg. 1950, B. II, nr. 323, blz. 445-446), ofschoon dergelijke erfdienstbaarheid van openbaar nut het privaatrechtelijk eigendomsrecht van de eigenaar van het erf over de grond, die de bedding van bedoelde weg uitmaakt, niet aantast (Marcotty, « La Voirie publique », uitg. 1930, door Génot, nr. 61, blz. 78 en 79, en nr. 115; De Page, B.V., nr. 791, blz. 691; Cass., 16 jan. 1905, Pas. 1905, I, 96; Cass., 18 juni 1906 (twee arresten), Pas. 1906, I, 310 en 316; Cass., 8 februari 1926, Pas. 1926, I, 223; Cass., 24 oktober 1932, Pas. 1932, I, 277 en noot).

b) Het valt evenmin, te betwijfelen dat zodanige bestemming tot openbaar nut door de eigenaar aan een deel van zijn erf gegeven (in onderhavig geval, de aan de bedding van de weg, straat of steeg toegewezen grond) zich enkel herleidt tot een beperking der attributen van het eigendomsrecht van de eigenaar, meer bepaald dit om zijn goed gebruik te maken en te genieten in de mate bij de wetten en verordeningen bepaald (art. 544, B.W. Zie : Cass., 29 januari 1906, Pas. 1906, I, 112), doch allerminst een onteigening betekent, waarvan bedoelde bestemming duidelijk dient te worden onderscheiden : immers, ten aanzien van de grond der bedding van de weg, straat of steeg, blijft deze loutere bestemming volkomen vreemd aan, en onafhankelijk van elke overdracht uit het vermogen van de eigenaar in het vermogen van het openbaar domein (Zie de voorbereidende werken der wet van 1 februari 1844, Pasinomie 1844, blz. 21; De Page, B.V., nr. 789, blz. 689; Cass., 28 februari 1926, Rev. Adm. 1927, 33;

Gent, 13 mei 1909, Rev. Adm. 1909, 496; Rb. Dendermonde, 17 februari 1912, Rev. Adm. 1913, 192).

c) Ten slotte, dient dergelijke bestemming tot openbaar nut niet noodzakelijk afhankelijk te zijn gesteld van een uitdrukkelijke wilsuiving van de eigenaar. Zij kan inderdaad uit feitelijke omstandigheden worden afgeleid, waaruit deze bestemming ondubbelzinnig blijkt (Zie: De Page, B.V., nr. 790, blz. 689; Cass., 28 februari 1926, Rev. Adm. 1927, 33), o.m. waar vastgesteld wordt dat, in het opgegeven geval, de eigenaar de bestemming van de grond tot het openbaar nut, geenszins vooraf afhankelijk heeft gesteld van de ont-eigening ten algemenen nutte, of van de koop-verkoop uit de hand, van bedoelde grond door de bevoegde rechtspersoon van publiek recht.

Onder het voordeel van de hierboven herinnerde principes, en in verband met de feitelijk heersende toestand op de in onderhavig geval betwiste plaats, blijkt dus wel dat, vóór de jaren 1934-1935, de eigenaars der onroerende eigendommen gelegen aan de weg, die naderhand de naam zou dragen van Edward de Jansstraat, deze weg, op een deel van hun respectievelijke eigendom hebben geopend, en aan die weg, doorgang, of steeg, op ondubbelzinnige wijze het kenmerk hebben gegeven van een openbare weg, zonder evenwel hun eigendomsrecht op de bedding ervan in enigerlei mate te verliezen.

5. Welke ook het al dan niet wederrechtelijke kenmerk weze van deze opening en bestemming van de weg, — en m.i. was, bij gebrek aan goedgekeurde rooiingsplannen, daaraan niets onwettelijk verbonden — in elk geval, zolang deze feitelijke toestand voortduurde, was de betwiste weg onderworpen aan het regime der stedelijke wege-nis, en derhalve aan de uitoefening door de gemeenteoverheid van haar politierecht, het woord «politie» zijnde hier opgevat in zijn ruimste zin, nl. met betrekking tot alle daden van algemeen bestuur aan de gemeenteoverheid toevertrouwd met het oog op haar eigen functies, omschreven bij de wetten en dekreten van het Frans revolutionair tijdstip, nl. art. 50 van het dekreet van 14 december 1789 en art. 3-1° — titel XI der wet van 16-24 augustus 1790 (-), wat trouwens doord e eerste rechter in zeer gepaste bewoordingen werd uitgedrukt en uitgelegd.

Reeds voor de jaren 1934-1935, was de gemeente St.-Andries er dan ook toe gerechtigd, op de betwiste weg, ofschoon deze aangelegd was door de belendende eigenaars op hun grond ter bestemming van het openbaar verkeer, en alhoewel de bedding van de weg eigendom bleef van deze eigenaars, alle maatregelen te treffen in verband met haar wettelijke politieopdracht o.m. in zake stedelijke wege-nis: nivelering van de wegbodem, verharding van het wegdek, plaveien, aanleggen van voetpaden, riolering, verlichting enz...

(Zie: R. Wilkin, «Commentaire de la loi communale», 1947, B.I., nr. 258, blz. 369; M. Vauthier, P. cit., B. II, nr. 323, in fine blz. 445 en 446; Cass. 31 juli 1882, Pas. 1882, I, 130, Rev. Adm. 1895, 282; Cass., 18 april 1898, Pas. 1898, I, 151; Cass. 16 januari 1905 Pas. 1905, I, 96; Cass., 29 januari 1906, Pas. 1906, I, 113; Rb. Antwerpen 12 december 1885, Rev. Adm. 1886, 293).

Uit hetgeen hierboven werd uiteengezet blijkt dus dat het tussenbeide komen:

a) op 26 mei 1934, van de voorlopige aanneming door de gemeenteraad van Sint-Andries van het rooiingsplan voor de ten onrechte genoemde «nieuwe buurtweg» tussen de staatsbaan Brugge-Gistel en de Zandstraat;

b) op 29 december 1934, van de definitieve aanneming van dit rooiingsplan door zelfde gemeenteraad;

c) op 6 mei 1935, van het K.B. houdende goedkeuring van dit zelfde rooiingsplan;

administratieve rechtshandelingen zijn welke eigenlijk zonder praktisch uitwerksel waren t.o.v. het recht voor de gemeente, met of zonder de toestemming van de belendende eigenaars van de betwiste weg, hetzij vóór, hetzij na deze rechtshandelingen, aldaar bestratingswerken te verrichten, en de kosten ervan op deze eigenaars te verhalen bij wijze van heffing van taxes, zoals bepaald bij de beraadslaging van de gemeenteraad van 27 september 1949, goedgekeurd bij Regentsbesluit van 18 november 1950 (Cass., 16 maart 1908, Pas. 1908-I-126).

Er kan derhalve in verband met de omstandigheden van onderhavig geval, bij de inning of rechtsvordering tot betaling, van zodanige taxes, waarvan het bedrag niet betwist wordt, van een onrechtmatige daad in hoofde van de gemeente, zoals appellant het voorhoudt, geen sprake zijn.

De hoofdeis van de geïntimeerde gemeente dient dus, zoals de eerste rechter het heeft beslist, in elk geval als ontvankelijk en gegroond te worden toegewezen.

B. Wedereis van appellant.

Terwijl de bestratingswerken waartoe de gemeente aan de Edward de Jansstraat, binnen de volkomen wettelijke uitoefening van haar politierecht, heeft doen overgaan, hetzij vóór, hetzij sedert 1934-1935, in geen de minste mate zoals hierboven sub litt. A. uiteengezet, als een onrechtmatige daad zouden kunnen aangemerkt zijn, dient hierbij er aan te worden herinnerd (zie onder litt. I-4° litt. b. hierboven) dat bedoelde bestratingswerken in generlei mate het eigendomsrecht van de belendende eigenaars, en o.m. van appellant, aantast op de percelen van hun gronden welke de bedding van voormelde straat uitmaken; deze percelen blijven hun persoonlijke eigendom zolang de gemeente ze niet heeft aangeworven bij onteigening ten algemene nutte, mits voorafgaande en billijke vergoeding, ofwel door middel van koop uit ter hand en in der minne (zoals geïntimeerde het trouwens heeft gedaan met de inneming in het bouwland van de C.O.O. der stad Brugge, op 23 januari 1953).

Aan de andere kant, indien, sedert de aanneming van het rooiingsplan van de Edward de Jansstraat in 1934-1935, en ter uitvoering van dit plan, andere percelen grond toebehorende aan de belendende eigenaars, en o.m. aan appellant, in deze openbare weg opgenomen of ingepalmd werden, diende op dezelfde wijze te werk t l worden gegaan, overeenkomstig trouwens art. 5, al. 2 en 3 der wet van 1 februari 1844, gewijzigd bij art. 1 der wet van 28 mei 1914, en zoals bovendien bepaald bij het goedkeuringsbesluit van 6 mei 1935.

Appellant houdt voor de verscheidene percelen van door hem sedert 1935 aan de Edward de Jansstraat aangekochte eigendommen, waarvoor hem trouwens bouwvergunningen werden verleend respectievelijk op 3 mei, 27 juni en 5 juli 1946, 25 november en 2 december 1949, 3 en 17 december 1954, aldus in deze straat werden opgenomen, doch voor een oppervlakte of inhoud welke niet nader wordt bepaald. Er werd in dit verband door de gemeente noch tot onteigening ten algemenen nutte, noch tot koop uit de hand overgegaan, terwijl appellant anderzijds nimmer zijn toe-vlucht nam tot de procedure voorzien bij art. 7 der wet van 1 februari 1844.

Door aldus te gedogen dat de gemeente geleidelijk doch zonder meer bezit nam van de innemingen van zijn eigendommen in verband met de toepassing van het rooiingsplan, is appellant slechts nog titularis geworden

t.a.v. de gemeente van een loutere schuldvordering, welke tot voorwerp heeft de hem eventueel uit te betalen vergoeding (Zie M. Vauthier, op. cit., nr. 335, litt. I, blz. 460).

Uit hierboven samengevatte beschouwingen en vaststellingen volgt :

1. Dat in de mate waarin de wedereis van appelland er toe strekt al de op zijn eigendommen aangebrachte bestratingswerken en materialen door de gemeente te doen wegnemen, zoniet dit zelf te doen verrichten op haar kosten, deze wedereis « hic et nunc » als ongegrond voorkomt;

2. Dat in de mate waarin deze wedereis strekt tot veroordeling van geïntimeerde hem een vergoeding te betalen wegens inbezitneming door de gemeente van bepaalde percelen van zijn eigendommen ter uitvoering van het rooiingsplan van 1934-1935, deze wedereis principieel ontvankelijk en gegrond is.

Wat echter de raming of schatting van het bedrag van deze vergoeding betreft, laten de overgelegde gegevens voor het ogenblik niet toe dienaangaande een gerechtvaardigd cijfer voorop te stellen. Zoals reeds vermeld, wordt noch van de oppervlakte of inhoud der verrichte innemingen, noch van hun ligging, noch van hun veilbare waarde t.o.v. bepaalde vergelijkingspunten gewag gemaakt. In dit laatste verband, kan evenmin vrede worden genomen met een niet op tegenspraak opgesteld proces-verbaal van schatting, opgemaakt op 1 juni 1939, door zekere heer Neuville Albert, dwn. ontvanger der successierechten Noord te Brugge, op éézijdig verzoek van het gemeentebestuur van Sint-Andries.

Naar ons oordeel, vooraleer het deskundig onderzoek te gelasten, dat zich ter zake nagenoeg opdringt, zouden de partijen vooreerst door het Hof dienen te worden uitgenodigd, nopens bovenvermelde punten alle nodige en nuttige gegevens te verstrekken, en dienaangaande nader te concluderen.

Gent, 26 februari 1962.

De Advocaat-generaal,
J. Matthijs.

(-) Deze teksten luiden als volgt :
1) « Les fonctions propres au pouvoir municipal, sous la surveillance et l'inspection des assemblées administratives » sont : ... de faire jouir les habitants des avantages d'une « bonne police, notamment de la propreté, de la salubrité, de la sûreté et de la tranquillité dans les rues, lieux et édifices publics » (dekreet van 14 december 1789, art. 50).
2) « Les objets de police confiés à la vigilance et à l'autorité des corps municipaux sont : 1. Tout ce qui intéresse la sûreté et la commodité du passage dans les rues, quais, places et voies publiques : ce qui comprend le nettoiement, l'illumination, l'enlèvement des encombrements, la démolition ou la réparation des bâtiments menaçant ruine. L'interdiction de rien exposer aux fenêtres ou autres parties des bâtiments qui puisse nuire par sa chute, et celle de rien jeter qui puisse blesser ou endommager les passants ou causer des exhalaisons nuisibles... » (art. 3 - titel XI - wet van 16-24 augustus 1790).

Zie verder dienaangaande : R. Wilkin, « Commentaire de la loi communale » - 1947 - B.I. - nr. 253; V. De Tollenaere, « Nouveau commentaire de la loi communale » - 1955 - B.I. - nr. 259 - blz. 483 tot 485.

Arrest

Ontvankelijkheid van het beroep :

Overwegende dat de oorspronkelijke eis ingesteld door geïntimeerde ertoe strekt van appelland uit hoofde van onrechtstreekse belastingen voor het dienstjaar 1951 geheven naar aanleiding van wegeniswerken door haar uitgevoerd en bekostigd te Sint-Andries aan de Edward de Jansstraat, betaling der gezamenlijke som

van 15.682,25 F te bekomen met de gerechtelijke interesten en kosten;

Overwegende dat appelland die beweert dat geïntimeerde door zonder enig recht een straat op zijn eigendommen aan te leggen een onrechtmatige daad heeft gepleegd, bij tegeneis de veroordeling van laatstgenoemde vordert tot het herstellen van de vorige toestand zoniet tot betaling van een vergoeding voorlopig geschat op 80.000 F meer een schadeloosstelling ten bedrage van minstens 30.000 F;

Overwegende dat geïntimeerde te vergeefs op grond van artikel 35 der wet van 25-3-1876 de niet-ontvankelijkheid van het beroep opwerpt vermits uit de feiten en de bescheiden van de onderhavige zaak niet « klaarblijkelijk voortvloeit zoals vermeld artikel zulks vereist, dat appelland met het oogmerk de bepaling van de bevoegdheidswet te onduiken de bedragen van zijn tegeneis op overdreven wijze geschat heeft;

dat integendeel uit de uitvoerige bespreking van de rechtsgrond van de hoofdeis en impliciet van de tegeneis in het aangevochten vonnis alsmede uit de door partijen vóór het Hof dienaangaande ontwikkelde midelen met zekerheid kan worden afgeleid dat, in strijd met wat geïntimeerde aanvoert, deze tegeneis geen fantasisitisch karakter vertoont;

Overwegende dat nu kwestieuze tegeneis voortspruit uit het feit dat ten grondslag ligt van de hoofdeis en de bij toepassing van artikel 37 al. 3 van hogerbedoelde wet samengtelde bedragen van deze beide eisen het door artikel 16 derzelfde wet vastgestelde peil overschrijden het onderhavig beroep ontvankelijk is;

Nietigheid van het aangevochten vonnis :

Overwegende dat dit vonnis dat door een alleenrechtsprekend rechter gewezen werd na advies van het Openbaar Ministerie, niet vermeldt dat dit advies uitgebracht wordt in openbare terechtzitting; dat evenmin enigerlei ander rechtsgeldig bewijs zoals een uitreksel uit het zittingsblad wordt overgelegd nopens de vervulling van deze op straf van nietigheid voorgeschreven pleegvorm (artt. 112 W.B.R. en 96 G.W.);

dat het vonnis « a quo » daarom ambtshalve nietig dient verklaard te worden;

Overwegende dat de eerste rechter zijn bevoegdheid over de grond van het geschil heeft uitgeput zodat dit geschil ingevolge de devolutieve werking van het beroep door het Hof ten gronde dient beslecht te worden (Vgl. A.P.R. tw. Beroep in burgerlijke zaken en in zaken van koophandel nrs. 539 en vgd. R.P.D. B. Appel en matière civile et commerciale nrs. 310 en 311, Cass. 21-1-1886, Pas. 1886-15-53, Brussel 30-4-1892, Pas. 1893-2-10);

Ten gronde :

Overwegende dat de door partijen der debatten overgelegde bescheiden uitgewezen hebben door de Edward de Jansstraat, die aan de zuidkant uitliep op de Staatsbaan Brugge-Gistel en aan de noordkant doodliep op een aan de C.O.O. der stad Brugge toebehorend bouwland, vóór de jaren 1934-1935 een gewezen molenweg was.

Overwegende dat de bebouwde kom der gemeente St-Andries waar deze weg gelegen was bij K.B. aan het Stedelijk stelsel in zake wegnis onderworpen werd overeenkomstig art. I al. 2 1° der wet van 1-2-1844 op de wegenispolitie (w. 15-8-1897, nr. 1) zodat de betwiste weg bij toepassing van art. I al. 1 van voormelde wet, deel uitmaakte van de stedelijke wegnis onderhevig aan het hierboven aangehaald stelsel;

Overwegende dat, hoewel bovengemelde wet van

1-2-1844 uitdrukkelijk verbiedt te bouwen op gronden welke tot achteruitschuiving overeenkomstig behoorlijk goedgekeurde rooiplanen bestemd zijn (art. 4), alsmede verkeerswegen te openen zonder voorafgaande machtiging van het gemeentebestuur en volgens een aangenomen plan (art. 2) op straf van bepaalde sancties (art. 9 tot 11), verscheidene partikulieren, waaronder appelland, vóór 1934 gebouwen optrokken en de kwestieuze weg voor het publiek toegankelijk stelden;

dat de Gemeenteraad van Sint-Andries, bij beslissing dd. 26 mei 1934, betreffende die weg een ontwerp van rooiplan voorlopig aanvaardde, terwijl hij op 29 december 1934 tot de definitieve aanvaarding overging; dat de jongste beslissing goedgekeurd werd bij K.B. dd. 6 mei 1935;

dat aldus, enerzijds door het toedoen van privépersonen die voorheen of aan de rand van hun gronden voormelde weg aanlegden met uitgang op of verbinding met de openbare weg, gelegen in een bij koninklijk besluit aan het regime van de stedelijke wegenis onderworpen gemeente, en die de eerstgenoemde weg toegankelijk stelden voor het vrij verkeer van het publiek, anderzijds mits de nakomende, doch regelmatige machtiging en goedgekeurd van de openstelling van die verkeersweg door de gemeente overheid, een erfdiensbaarheid van openbaar, gemeentelijk nut werd gevestigd, die meebrengt, dat de gemeenteoverheid haar taak van verzorging, in het belang van de inwoners, van de gerieflijkheid en de veiligheid van de doorgang op de wegenis mag en moet waarnemen; dat evenwel het eigendomsrecht op de wegbedding aan de betrokken privépersonen blijft behoren (vgl. De Page, V, nummers 787, C, 791; Wilkin, Voirie, Constructions, Urbanisme, nr. 42; Vauthier, Précis du Droit Administratif, uitg. 1950, nummer 323; Marcotty, La Voirie Publique par Terre, uitg. 1930, nummer 115 en 193; Cass., 8 febr. 1926, Pas. 1926, I, 223);

Overwegende dat, indien men zou aannemen dat onderhavige weg geopend werd zonder regelmatige machtiging en dat de beslissingen over het rooiplan niet van aard zijn dat zij de aanvankelijke ontstentenis van machtiging kunnen goedmaken, dan nog vaststaat dat metterdaad door privé-personen een voor het publiek toegankelijke weg gecreëerd werd; dat het bestaan van een dergelijke weg op haar grondgebied de taak en het recht van politie van de gemeenteoverheid gaande maakt (vgl. Les Nouvelles, Lois Pol. et Adm., IV, Voirie et Constructions, nrs. 15, 223 en vlg.; Marcotty, op. cit. nr. 197);

Overwegende dat geïntimeerde dienvolgens in elk geval bevoegd was om in de uitoefening van haar politietaken en -recht, alle werken vereist voor de gerieflijkheid en de veiligheid van de doorgang op de wegen te verrichten, zoals nivellering van de wegbodem, verharding van het wegdek, enz...; dat zij meteen en eveneens gerechtigd was, mits regelmatig genomen en behoorlijk goedgekeurde beslissingen van de Gemeenteraad — zoals de in onderwerpelijk geval toepasselijke beslissing dd. 27 september 1949, goedgekeurd bij Regentsbesluit dd. 18 november 1950, de kosten van die werken op de eigenaars te verhalen bij wijze van belastingen (vgl. Marcotty, op. cit. nummer 197 en 211);

Overwegende dat, alhoewel de bestemming van een stuk grond tot openbaar nut — in onderwerpelijk geval de bestemming van de bedding van een weg tot vrij verkeer voor het publiek — of de uitoefening van de politietaken, bij wijze van bestrating van een wegbedding, door de gemeenteoverheid geen onteigening inhoudt, toch gebleken is dat het geheel van de werken uitgevoerd aan de Edward de Jansstraat, bepaaldelijk

bestrating, gas- en waterleiding, verlichting enz... gepaard ging met een volledige inbezitneming van blijvende aard, door de gemeente van de aan appelland toebehorende straatbeddingen;

dat appelland blijvend beroofd wordt door het toedoen van geïntimeerde van elk privaat gebruik of genot van die bedding en daarenboven gevaar loopt zijn zuiver theoretisch eigendomsrecht te zien teloorgaan door verjaring ten voordeel van het openbaar domein (vgl. De Page, V, nummer 791/2; Vauthier, op. cit., nummer 324; Les Nouvelles, Lois Pol. et Adm. IV, Voirie et Constructions, nummer 29; Wilkin, Voirie, Constructions et Urbanisme, nr. 39, blz. 107; anders Marcotty op. cit., nummers 195, 208 en 209, doch ook ibidem nummer 278);

dat de volledige inbezitneming van blijvende aard door de gemeente, zonder dat zij daartoe vooraf door overeenkomst of onteigening het recht verkregen had, een krenking uitmaakt van een rechtmatig belang van de eigenaar van de wegbedding — in casu appelland — en een fout in hoofd van geïntimeerde, die, ingevolge art. II GW., gehouden is niemand te beroven van zijn eigendom zonder voorafgaande en billijke vergoeding (vgl. Marcotty, op. cit. nrs. 276 tot 278; Wilkin, op. cit. nr. 67; Cyr. Cambier, La Responsabilité de la Puissance Publique de ses agents, blz. 491 en volg.; enigermate Cass. 7 februari 1958, Pas. 1958, I, 621; alsook Gent, verenigde kamers, 28 mei 1959 inzake Soc. Civ. de Constr. Immob. tegen Sint-Agatha-Berchem);

Overwegende dat, nu de bestrating van de Edward de Jansstraat en de uitvoering van het rooiplan op zich zelf niet onrechtmatig waren, enkel een vergoeding kan toegekend worden in geld en zulks overeenkomstig de waarde van het door geïntimeerde op blijvende wijze en volkomen inbezitgenomen eigendom van appelland;

Overwegende dat de door partijen overgelegde bescheiden geen nauwkeurige en zekere gegevens verstrekken over de oppervlakte, de juiste ligging en de veilbare waarde van de door geïntimeerde ingenomen grond; dat voorts nog geen rekening kan gehouden worden met het proces-verbaal van schatting opge maakt op 1 juni 1939 op verzoek van geïntimeerde alleen;

dat het dienvolgens in het belang van een goede rechtsbedeling vereist is partijen te verzoeken nopens voormelde punten nauwkeurige gegevens te verstrekken en te concluderen;

Om die redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Gehoord in openbare terechtzitting de heer advocaat-generaal Matthijs in zijn meestendeels eensluidend advies, alle verdere of strijdige conclusiën verwerpend, ontvangt het beroep; verklaart het aangevochten vonnis nietig; opnieuw wijzigend verklaart de hoofdeis gegrond; veroordeelt diensgevolge appelland aan geïntimeerde te betalen de som van 15.682,25 F, met de gerechtelijke interesten; wijst de tegeneis als ongegrond af voor zover hij ertoe strekt op kosten van geïntimeerde de door haar op de eigendommen van appelland aangebrachte bestratingswerken te doen wegnemen en, vooraleer over het overige van de wederzijds uitspraak te doen, nodigt partijen uit nopens hogerbedoelde punten alle nodige en nuttige gegevens te verstrekken en dienaangaande nader te concluderen; verzendt te dien einde de zaak naar de rechtszitting van 21 mei e.k.; veroordeelt bovendien appelland tot de helft der kosten van beide aanleggen; Reserveert de overige kosten.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE GENT

2e Kamer — 15 juni 1962.

Voorzitter : M. Lefevre.

Rechters : M.M. De Vriendt en Dhaenens.
 Advokaten : Mrs. R. Matthijs en K. Maenhout
 (Brussel) en P. Blomme.

1. Rechtspleging. — Aanvullend rechtsmiddel. Ontvankelijk.
2. Stedelijke wegnis. — Bezitsvordering betreffende recht van overgang ten behoeve van het publiek. — Verkrijgende verjaring.
3. Wet van 1 februari 1844.
4. Affectatie van wegen.
5. Gemeentelijke reglementering en politietoezicht van de gemeente.
6. Beperking van het beschikkingsrecht van de eigenaar. — Verjaring.

1. *Wanneer aanlegger laat gelden dat een recht van overgang ten voordele van de inwoners van de gemeente wegens verjaring in het openbaar domein zou gevallen zijn en hij in de loop van het geding inroept dat het recht van overgang ook het gevolg was van een K.B., gesteund op de wet van 1 februari 1844 op de politie der stadswegen, is dit laatste argument veeleer een nieuw en aanvullend rechtsmiddel dan een nieuwe rechtsgrond.*
2. *De erfdiensbaarheid van overgang ten behoeve van de inwoners van een gemeente kan door verjaring worden verkregen. Is derhalve ongegrond de bewering als zou de bezitsvordering ingesteld door de gemeente onontvankelijk zijn, omdat dergelijke erfdiensbaarheid door verjaring niet in het openbaar domein zou kunnen vallen.*
3. *Een K.B. dat een gedeelte van een grondgebied van een gemeente onder het beheer van de wet van 1 februari 1844 stelt, moet noodzakelijk vooropstellen dat de wegen waarop art. 1 van vermelde wet slaat, vooreerst een openbare of quasi-openbare bestemming zouden gekregen hebben.*
4. *Het stellen onder het regime van de stedelijke wegnis heeft, ondanks het behoud van private eigendomsrecht, tot gevolg dat de wegen aan de gemeentelijke reglementering en aan politietoezicht onderworpen worden.*

De aanpalende eigenaars en het publiek in het algemeen hebben het recht de voordelen te genieten die uit de affectatie voortspruiten.

5. *Zonder de toestemming van de gemeentelijke overheid mag de eigenaar de bedoelde wegbedding, de weg niet afschaffen of sluiten.*
7. *Opdat de openbare bestemming van de weg zou bestaan, is niet vereist dat het publiek op ononderbroken wijze gedurende dertig jaar deze weg zou gebruikt hebben. Verder kan de openbare bestemming van de weg ook verkregen worden, na de inwerkingtreding van het K.B., waarbij een gedeelte van het grondgebied onder het beheer van de wet van 1 februari 1844 wordt gebracht.*

Swankaert en Hendrickx t/ Gemeente Maldegem.

Gezien de stukken, onder meer de grosse van het beroepen vonnis in eerste aanleg gewezen door het Vrederecht van het kanton Eeklo, d.d. 22 november 1961 ;

Overwegende dat tijdig en regelmatig beroep en incidenteel beroep ingesteld worden ;

Overwegende dat de appellanten de niet ontvankelijkheid van de hoofdeis opwerpen en dienaangaande verscheidene gronden inroepen ;

Overwegende dat de appellant Hendrickx in hoofdorde en de appellant Swankaert in ondergeschikte orde, opwerpen dat de geïntimeerde in haar exploit van rechtsingang, met aan te halen dat de litigieuze percelen of weg, tengevolge het bestaan van een recht van overgang ten voordele van de inwoners der gemeente sedert minstens vijftig jaar, in het openbaar domein gevallen was, impliciet haar rechtsvordering op de wetgeving op de buurtwegen zou gesteund hebben, terwijl zij thans in hoofdzaak haar vordering steunt op de wet van 1 februari 1844 op de politie der stadswegen ;

Dat de geïntimeerde derhalve in de loop van het geding de rechtsgrond van haar vordering zou gewijzigd hebben, hetzij zij, appellanten, niet zouden aanvaard hebben, zodat deze vordering, zoals zij thans is, niet ontvankelijk zou zijn ;

Overwegende dat dit middel van niet-ontvankelijkheid ongegrond is en door de Rechtbank niet kan weerhouden worden ;

Dat uit de inleidende dagvaarding immers blijkt dat de geïntimeerde haar eis gesteund heeft op het feit dat de percelen toebehorende aan de appellanten in het openbaar domein gevallen waren en de uitweg erover een openbare weg was ;

Overwegende dat bezwaarlijk kan betwist worden dat de geïntimeerde nog steeds haar eis op dezelfde gronden steunt ;

Overwegende dat indien de geïntimeerde in hare inleidende dagvaardiging gewag heeft gemaakt van de dertigjarige verjaring als oorzaak van het door haar opgevorderde recht van overgang ten voordele van het publiek zij in de loop van het geding — doch reeds aangevochten vonnis — ingeroepen heeft dat het betwist recht ook het gevolg was van een K.B. d.d. 16 maart 1933 dat een gedeelte van haar grondgebied, waarin de litigieuze percelen en weg gelegen waren, onder het beheer der wet van 1 februari 1844 op de politie der stadswegen gesteld had ;

Overwegende dat de geïntimeerde derhalve eerder een nieuw en aanvullend rechtsmiddel heeft ingeroepen dan de rechtsgrond van haar vordering te wijzigen ;

Overwegende dat daarenboven een middel van niet ontvankelijkheid gesteund op de wijziging van de rechtsgrond van een rechtsvordering niet van openbare orde is (Luik, 8 februari 1902, Pas. 1902, II, 315) zodat de appellanten in ieder geval deze in limine litis, dat wil zeggen in casu vóór de eerste rechter, hadden moeten opwerpen ;

Dat noch uit het aangevochten vonnis, noch uit de andere stukken van de rechtspleging blijkt dat zij zulks gedaan hebben ;

Overwegende dat de appellanten daarenboven voorbehouden dat de oorspronkelijke eis niet ontvankelijk zou zijn omdat de geïntimeerde de eigendomsrechten van de appellanten op de litigieuze weg niet heeft betwist en omdat zij zich beperkt heeft een door verjaring ten behoeve van de inwoners der gemeente verkregen recht van overgang te doen erkennen, alhoewel, volgens de appellanten een erfdiensbaarheid van overgang, overeenkomstig art. 691 B.W. nooit door verjaring kan verkregen worden ;

Overwegende dat dit middel ook niet gegrond is ;

Dat krachtens een reeds lang gevestigde rechtspraak een recht van overgang wel door verjaring ten bate van het publiek t.t.z. tot het algemeen gebruik der inwoners van een gemeente, kan gevestigd worden (zie Cass.,

18.3.1870, Pas. 1870, I, 153; Cass., 21.12.1953, Pas. 1954, Pas 1954, I, 339; A. Rodenbach « De verjaring met betrekking tot het recht van overgang », R.W. 1952-1953, 993);

Overwegende dat het verkrijgen bij verjaring van dit recht van overgang geen einde stelt aan de eigendomsrechten van de private eigenaars op de bedding van de weg, zodat men niet inziet waarom de geïntimeerde de eigendom van de litigieuze weg had moeten opvorderen;

Overwegende dat de andere middelen door de appellanten als « gronden van niet-ontvankelijkheid » opgeworpen in werkelijkheid de niet-ontvankelijkheid van de door geïntimeerde ingestelde vordering niet betreffen;

Overwegende dat de redenering van de appellanten er immers op neerkomt te beweren dat de oorspronkelijke eis niet ontvankelijk is omdat de eerste rechter in het aangevochten vonnis dat over de ontvankelijkheid van deze eis heeft moeten oordelen zich zou vergist hebben en ten onrechte onderzoeksmaatregelen van plaatsbezoek en getuigenverhoor, bevolen heeft; dat de onjuistheid van een dergelijke redenering onmiddellijk in het oog springt, nu het evident is dat een gebeurlijke vergissing door de eerste rechter begaan bij het aanhalen van beweegredenen of bij het bevelen van onderzoeksmaatregelen nooit als gevolg kan hebben een rechtsvordering niet ontvankelijk te maken;

Overwegende dat de door de geïntimeerde ingestelde eis onbetwistbaar ontvankelijk is;

Ten gronde

Overwegende dat de geïntimeerde, thans in graad van beroep en voor de eerste maal, het afschrift van een Koninklijk Besluit d.d. 16 maart 1933 met een aangehecht plan overlegt waaruit stellig blijkt dat een gedeelte van het grondgebied der gemeente Maldegem, waarin de litigieuze weg gelegen is, onder het beheer der wet van 1 februari 1844 op de politie der stadswegen gesteld werd;

Dat zulks overigens door de appellanten niet betwist wordt;

Overwegende dat daaruit volgt dat in het door gezegd K.B. bepaalde deel der gemeente Maldegem de straten, stegen, doorgangen en sloppen doorheen private eigendommen gevestigd en aan de openbare wegepalende, geacht worden deel uit te maken van de stedelijke wegepalen;

Overwegende dat nochtans vereist wordt dat deze straten, stegen, doorgangen en sloppen, vooreerst een openbare of quasi-openbare bestemming zouden verkregen hebben opdat ze, overeenkomstig voormelde wet van 1 februari 1844 van de stedelijke wegepalen zouden afhangen (Cass., 1882, Pas. 1895, I, 130; Les Nouvelles, « Voirie et constructions », nr. 21);

Overwegende dat het stellen onder het regiem van de stedelijke wegepalen als gevolg heeft, ondanks het behouden van private eigendomsrechten over deze straten, stegen, doorgangen en sloppen, deze te onderwerpen aan de gemeentelijke reglementatie en aan het politie-toezicht en aan de aanpalende eigenaars en het publiek in het algemeen, het recht te verlenen al de voordelen te genieten die uit deze affectatie voortspuiten, ondermeer het recht van overgang (Cass. 8.2.1926, Pas. 1926, I, 223);

Overwegende dat daaruit volgt dat de eigenaar van een weg die, overeenkomstig art. 1, van de wet van 1 februari 1844, onder het regiem van de stedelijke wegepalen gevallen is, het recht niet meer heeft eigendomachtig en zonder toestemming der gemeentelijke overheid deze weg af te schaffen of af te sluiten

(Marcotty, « Voirie publique par terre », uitg. 1930, nr. 199; Wilkin, « Voirie, construction et Urbanisme, edit. 1952, nr. 27);

Overwegende dat de appellanten stellig betwisten dat terzake de litigieuze weg een openbare bestemming ooit heeft gehad; dat zij inroepen dat de geïntimeerde in juni 1941 de bedoeling zou gehad hebben gezegde weg te onteigenen en de geïntimeerde te sommeren de stukken over te leggen waaruit blijkt dat zij op 9 en 23 juni 1941 beslist heeft de betwiste strook te onteigenen en een onderzoek de commodo en incommodo in verband met deze onteigening in te stellen;

Overwegende dat de Rechtbank deze sommatie niet kan inwilligen daar het door de appellanten ingeroepen feit zonder belang is vermits het geenszins zou bewijzen dat de litigieuze weg in 1961 (20 jaar later), toen hij door de appellanten afgesloten werd, geen openbare bestemming had;

Overwegende dat de openbare of quasi-openbare bestemming van een weg een feitelijke kwestie is en zelfs onafhankelijk van de wil van de eigenaar kan bestaan (Nouvelles, « Lois politiques et administratives », Deel IV, Voirie et Constructions », nr. 28);

Overwegende dat in geval van betwisting deze bestemming het best kan bewezen worden door een plaatsbezichtiging en desnoods door getuigen;

Overwegende dat de eerste rechter in het aangevochten vonnis juist tot dergelijke onderzoeksmaatregelen besloten heeft;

Overwegende nochtans dat, opdat er onder het regiem van de wet van 1 februari 1844 openbare bestemming van een weg zou bestaan het hoegenaamd niet vereist wordt dat hij op onafgebroken wijze gedurende dertig jaar openbaar door het publiek gebruikt werd;

Overwegende dat het terzake volstaat dat de litigieuze weg een openbare of quasi-openbare bestemming na de inwerkingtreding van het bovenvermeld K.B. d.d. 16 maart 1933 zou gehad hebben;

Overwegende dat de eerste rechter in het aangevochten vonnis juist tot dergelijke onderzoeksmaatregelen besloten heeft;

Overwegende nochtans dat, opdat er onder het regiem van de wet van 1 februari 1944 openbare bestemming van een weg zou bestaan het hoegenaamd niet vereist wordt dat hij op onafgebroken wijze gedurende de dertig jaar openbaar door het publiek gebruikt werd;

Overwegende dat het terzake volstaat dat de litigieuze weg een openbare of quasi-openbare bestemming na de inwerkingtreding van het bovenvermeld K.B. d.d. 16 maart 1933 zou gehad hebben;

Overwegende dat de door de eerste rechter bevolen bewijsvoering dient behouden te worden met dien verstande nochtans dat slechts tot het bewijs door getuigen in ondergeschikte orde dient overgegaan te worden voor zover de openbare of quasi-openbare bestemming van de litigieuze weg uit de door hem bevolen plaatsbezichtiging niet zou blijken en insgelijks met dien verstande dat, wat de feiten vermeld onder nrs. 1) en 2) betreft, het niet vereist wordt dat deze zouden hebben bestaan sedert begin 1925 en onafgebroken gedurende minstens vijf en dertig jaar, doch slechts na de inwerkingtreding van het Koninklijk Besluit van 16 maart 1933 dat een gedeelte van het grondgebied van de gemeente Maldegem onder het beheer der wet van 1 februari 1844 op de politie der stadswegen heeft gesteld;

Overwegende dat de Rechtbank de zaak tot zich niet mag trekken, en bijgevolg ze verder ten gronde niet dient te onderzoeken, nu het aangevochten vonnis grotendeels bevestigd wordt en de zaak niet in staat is

om bij een zelfde vonnis uiteindelijk beslecht te worden zoals art. 473 van het Wetboek van burgerlijke rechtsvordering het vereist ;

Op die gronden

De Rechtbank, gelet op de artikelen 2, 24, 34, 37 en 41 der wet van 15 juni 1935 op het taalgebruik in gerechtszaken ;

Ontvangt het beroep en het incidenteel beroep ;

Verklaart het beroep ongegrond en het incidenteel beroep ten dele gegrond ;

Bevestigt het aangevochten vonnis met dien verstande nochtans dat slechts tot het bewijs door getuigen in ondergeschikte orde dient overgegaan te worden voor het geval dat de openbare of quasi-openbare bestemming van de litigieuze weg, uit de door de eerste rechter bevolen plaatsbezichtiging niet zou blijken en ook met dien verstande dat, wat de feiten vermeld onder nummers 1) en 2) betreft het niet vereist wordt dat deze zouden hebben bestaan sedert begin 1925 en op onafgebroken wijze gedurende minsten vijf en dertig jaar, doch slechts na de inwerkingtreding van het Koninklijk Besluit van 16 maart 1933 dat een gedeelte van het grondgebied der gemeente Maldegem onder het beheer der wet van 1 februari 1844 op de politie der stadswegen heeft gesteld ;

Verzendt de zaak naar de eerste rechter tot verdere behandeling ;

Verwijst iedere appellant in de helft der kosten van het beroep.

BIBLIOGRAPHIE

In Memoriam Marcel Marinower. — Centraal Israëlitisch Consistorie van België. 67 blz.

Dit gedenkschrift aan de onlangs overleden advocaat der Antwerpse balie, Mr. Marcel Marinower werd uitgegeven door het Centraal Israëlitisch Consistorie van België, waarvan de overledene het algemeen secretariaat waarnam.

De herinnering aan deze minzame, verstandige en actieve jonge advokaat is bij ieder, die hem gekend heeft, nog zeer levendig en zijn vroegtijdig overlijden is een groot verlies geweest voor de balie en voor het land.

In deze uitgave zijn artikels verzameld van verschillende persoonlijkheden, die de menigvuldige verdiensten van de betreunde overledene in het licht hebben gesteld. Na een voortreffelijk inleidend artikel van de Heer Max Gottschalk hebben achtereenvolgens de leiders van het consistorie en van de Israëlitische gemeente te Antwerpen, de stafhouder van de balie Mr. Albert Dieryck, de gouverneur en de burgemeester der stad Antwerpen, en verder talrijke voor-
aanstaanden een ontroerde hulde gebracht aan de nagedachtenis van deze goede mens, die op zo talrijke gebieden zich belangloos ten dienste stelde van zijn medemensen en van zijn ideaal van vrede en verdraagzaamheid.

Dit boekje zal een kostbaar bezit blijven voor al degenen die Marcel Marinower gekend hebben.

Prof. Mr. L. J. Van Apeldoorn. — *Inleiding tot de studie van het Nederlandse recht.* — 15^e herziene druk. — N.V. Uitgevers-maatschappij W. E. J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1963. 450 blz.

Het komt zelden voor dat van een juridisch werk, geschreven in de Nederlandse taal, een 15^e druk van de pers komt. Dit is thans het geval met de voortreffelijke « Inleiding tot de studie van het Nederlandse recht » van Prof. Mr. L.J. van Apeldoorn.

Het werk verdient ook ten volle dit succes. Reeds meerdere malen hebben wij bij vroegere uitgaven de gelegenheid gehad de grote waarde ervan te onderstrepen. Met de achtereenvolgende edities is het nog voortdurend verbeterd en aangepast aan de meest recente wetenschappelijke literatuur.

Wij zijn er van overtuigd dat deze 15e uitgave niet de laatste zal zijn.

A. Roland en Th. Wouters. — *Guide pratique de l'officier de l'état civil en Belgique.* — 12e uitgave. — Brussel, Huis Ferd. Larrier. — 1963. 501 blz.

Het boek van Roland en Wouters is het klassieke werk voor de praktijk van de ambtenaar van de burgerlijke stand. Het verscheen reeds in 1888 en het is thans aan zijn 12e uitgave.

Deze editie is volledig op de hoogte van de laatste wetgeving en jurisprudentie en ze is bijgewerkt tot 1 maart 1963. Ze zal voorzeker de waardering vinden die zo ruim aan de vorige uitgaven is voorbehouden geweest.

BALIELEVEN

Conferentie van de Jonge Balie te Leuven

De Conferentie van de Jonge Balie te Leuven deelt mede dat er op woensdag, 24 april aanstaande te 20.15 uur, in de zaal van de Correctionele Rechtbank te Leuven, Justitiepaleis, een voordracht zal gehouden worden door Zijne Excellentie de heer Lacoste, ambassadeur van Frankrijk, die zal spreken over « L'Eurafrique ».

VLAAMSE JURISTEN.

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

NECROLOGIE

Mr. G. Debra

Op een ogenblik dat zovelen, die nog geloven in de roeping van de advocaat tevens bekommerd zijn om de handhaving van zijn prestige in de maatschappij, past het stellig dat we eerbiedig buigen voor persoonlijkheden, zoals wijlen Mr. Debra er een was, omdat ze door de wijze waarop ze hun beroep beleven de voor naamste herauten zijn voor een revalorisatie.

We hebben hem uitgeleide gedaan; het was een mooie lentemorgen, maar in ons aller hart was het meer winter dan tevoren, want geen van ons allen wist precies welke leemte het zwaarst zou bijblijven.

Is het het afscheid van een mens, die een uitzonderlijk verheven peil van denken en voelen had bereikt, en zijn vrienden betrok in zijn eigen rijkdom? Of is het het verlies van een confrater, die alle traditionele gaven verenigde om ons beroep zijn volle ontplooiing en inhoud te geven: eerlijkheid, eerbied voor de tegenstrever, fair-play, en die in zo talrijke middens van niet-juristen, een bestendige getuigenis was van wat de ware advocaat betekent, de grote, de universele...

Of zullen we meest getroffen blijven door de leemte die hij nalaat als vlaamsdenkend en vlaamsvoelend intellectueel en voorman?

Als voorzitter van de Vlaamse Conferentie, voerde hij deze op tot een peil, dat ze op geen ander ogenblik meer bereikt heeft; daarna is hij de bezieler gebleven, die aan de conferentie haar hartslag, inspiratie en richting gaf.

Voor ieder probleem wist hij een oplossing, andere dan de onze, en telkens was ze getekend door wijsheid, en ongewone breedheid van ideeën.

Al de activiteiten en de aspecten van zijn loopbaan, die van de professor, van de auteur, van de advocaat, van de cultuurmens, waren tot hun geringste details gekenmerkt door de bekommernis: te ontsnappen aan het gewone en aan het banale.

Het kader waarin zijn huiselijk leven zich bewoog, was het zinnebeeld van zijn levensvisie: ruimte, een atmosfeer van poëzie en kunst met die weelde van meesterwerken van Vlaamse schilders, niet de banale, maar de reuzen van het expressionisme: Permeke en Vandenberghe, en dan een ruim gezichtsveld boven de pleinen, de daken, de huizen van de stad.

Daaraan had hij behoefte: mensen en dingen te zien en te beoordelen van uit een zeer ruim en verheven gezichtsveld.

Van hem leerden we het geheim dat aan de Vlaamse beweging haar zin en doelmatigheid moet schenken: onwrikbaarheid in het essentiële, geen gedrum van enkelingen en verbitterden, verloren in de massa, geen hol geschreeuw in eigen middens, maar een bestendige invloed naar buiten uit, in kringen die we meenden ons vreemd of vijandig te zijn, maar die toch open oog en aandacht hebben voor het nieuwe dat we bieden kunnen, het onbekende aspect van Vlaamse voornaamheid en cultuur.

Voor iedereen, ook de andersvoelende, was Mr. Debra de vriend, die boeide en steeds opnieuw verraste door zijn minzame omgang, zijn oorspronkelijke ideeën, zijn humor; en voor iedereen was het een weldaad die taal te beluisteren met het zangerige pittige accent van dat

ver stukje van Vlaanderen, dat hem zo duurzaam was en waar hij zal rusten.

De waarde van een mens laat zich toetsen aan de leemte die hij nalaat; we hebben het pijnlijk gevoelen dat deze leemte niet meer zal aangevuld worden.

G. Moyaert.

Mr. Frans Wittemans.

Op 4 april jl. overleed de ouderdomsdeken der Antwerpse balie, Mr. Frans Wittemans, in zijn 91e levensjaar.

Het was pas enkele maanden geleden dat de balie van Antwerpen met grote luister een viering inrichtte ter gelegenheid van de 90e verjaardag van Mr. Wittemans en toen verscheen in het Rechtskundig Weekblad een hulde aan de jubilaris en werd onderstreept welke grote hoedanigheden hem gedurende zijn lange levensbaan hadden onderscheiden.

Mr. Wittemans was een persoonlijkheid die een zeer vooraanstaande plaats heeft ingenomen in het cultureel en het liefdadig leven te Antwerpen. Hij heeft gedurende lange jaren een drukke praktijk aan de balie uitgeoefend en de balie bereidde zich voor om hem binnen enkele maanden een grootse hulde te brengen ter gelegenheid van zijn 70 jaar advocatuur. Hij heeft ook in de politiek gestaan en is senator geweest, waarbij hij zijn naam verbonden heeft aan verschillende belangrijke wetten. Hij speelde ook een belangrijke rol in het godsdienstig en filosofisch leven. Hij was vooral een goed mens, die in zijn leven slechts één enkel doel nastreefde, zich verdienstelijk te maken. Aan de balie was hij met hart en ziel verknocht en er was geen manifestatie waarop hij niet aanwezig was en het woord voerde, dit nog tot in de allerlaatste weken.

Zijn verscheiden zal een grote leegte laten. Het Rechtskundig Weekblad biedt aan zijn nabestaanden zijn ontroerde deelneming aan in hun rouw.

Mr. Leo Scheere

In de laatste jaren hield de ziekte hem van de balie verwijderd en de jongeren hebben hem niet meer gekend. De ouderen daarentegen zullen een zeer diepe herinnering bewaren aan Mr. Leo Scheere, die op 12 april l.l. ons heeft verlaten.

Hij was een innemende persoonlijkheid, met een gouden hart en telde niets dan vrienden. Hij was begaafd met een merkwaardige welsprekendheid en gedurende lange jaren heeft hij aan de balie te Antwerpen een drukke praktijk uitgeoefend. Medegesleept in de politiek is hij ook gedurende enkele jaren volksvertegenwoordiger geweest en heeft zich dan verder nog bezighouden met allerlei sociale aangelegenheden.

Hij was een Vlaming uit één stuk en zijn vlaamsgezindheid is voorzeker de bijzonderste drijfveer geweest van zijn activiteit.

Zijn vrienden en confraters zullen veel aan hem verliezen.

Het Rechtskundig Weekblad biedt zijn nabestaanden zijn oprechte deelneming aan in hun rouw.

MEDEDELINGEN

XVIe Interuniversitaire Studiedag voor Rechtswetenschappen

Wij ontvangen van de Katholieke Universiteit te Leuven, faculteit der rechtsgeleerdheid, het onderstaand rondschrift.

* * *

Hooggeachte Collega,

Met deze, heb ik de eer U mede te delen dat de XVIe Interuniversitaire Studiedag van Rechtswetenschappen doorgaat op zaterdag 25 mei aanstaande, in de Katholieke Universiteit te Leuven (Salons van het Kasteel van Arenberg, Kardinaal Mercierlaan, Heverlee-Leuven). Die dag zal gewijd zijn aan de studie van het volgende thema :

« Het Syndicale feit : Problemen van Vrijheid en gelijkheid ».

De dagorde is als volgt opgevat :

9.30 Ontvangst van de deelnemers.

10 u. Preadvies van de H. Rr. Blanpain, docent aan de universiteit te Leuven, over : « Het syndicale feit en de vrijheid van vereniging ».

10.45 u. Bespreking.

13 u. Middagmaal aangeboden door de Katholieke Universiteit te Leuven.

15 u. Preadvies van de H. Jacques Stassen, Lector aan de universiteit te Luik, over : « Le fait syndical dans ses rapports avec le principe de l'égalité ».

15.45 u. : Bespreking.

17.45 u. : Besluiten en sluiting.

De preadviezen en de verslagen van de besprekingen zullen worden toegestuurd aan de leden van het professorencorps der Universiteiten die door het inzenden van bijgaand bulletin hun toetreding zullen aankondigen.

Gelieve, Hooggeachte Collega, de betuiging van mijn collegiale gevoelens te aanvaarden.

*De Decaan van de Faculteit
der Rechtsgeleerdheid,
Z. Van Hee*

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

TIJDSCHRIFTEN

Algemeen Fiscaal Tijdschrift, jrg. 1963 - n° 5 :

Belastingharmonisering in de E.E.G. — Algemeenheden. — Inkomstenbelastingen. — Indirecte staatsbelastingen. — Gemeentelijke belastingen. — Buitenlandse belastingen.

Tijdschrift voor Notarissen, Privaatrecht, Notariaat, Fiscaalrecht, jrg. 1963 - n° 3 :

F. Van Den Brande, Moeilijkheden bij rangregeling.

Tijdschrift van de Vrederechters, jrg. 1963 - n° 2 :

Retraite. — Aftreding. — Nécrologie. — Bibliographie. — Chronique des justices de paix. — Rechtspraak.

Tijdschrift voor sociaal recht - n° 1 :

L. P. Suetens, La grève. Techniques nouvelles et leur licéité en droit comparé.

- n° 2 :

L. Merchiers, Opzeg aan de toekomstige ouderdomsgepensioneerden. — R. Van de Put, Fautes graves et obligations des parties dans le contrat d'emploi (suite et fin).

Bulletin van de Europese Economische Gemeenschap, jrg. 1963 - n° 3 :

L. Levi Sandri, Eerste resultaten van het Europees Sociaal Fonds.

Nederlands Juristenblad, jrg. 1963 - n° 14 :

R. Venema, Gescheiden levende echtgenoten en het ontwerp algemene Bijstandwet. Gemeenschap van goederen. — C. M. E. Van Schelven, Maatregelen tegen « piratenzenders ». — J. M. Kan, In memoriam Mr. L. A. Kesper. — F. A. Sandkuyl, Het Landbouwschap pleegde geen misbruik van recht.

- n° 15 :

J. M. Kan, Het wetsontwerp B.A.B. in de Tweede Kamer. — A. F. Steffen, De uitsluiting van de benoembaarheid van rechtsgeleerde officieren voor de krijgsraadfuncties van praesident-plaatsvervanger en van substituut-auditeur-militair. — S. W. Van Der Meer, « Om baat ».

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jrg. 1963 - n° 4762 :

T. J. Dorhout Mees, Het ontwerp voor het zesde boek van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. De wederkerige overeenkomsten (afdeling 6.5.4.) (II). — J. Th. Smalbraak, Wat is redelijk ?

- n° 4763 :

T. J. Dorhout Mees, Het ontwerp voor het zesde boek van het nieuwe Burgerlijk Wetboek. De wederkerige overeenkomsten (afdeling 6.5.4.) (III, slot). — G. Nijk, Inhouding. Een wederwoord.

Journal des Tribunaux, jrg. 1963 - n° 4400 :

L. Goffin, La responsabilité de la Communauté économique européenne et de l'Euratom.

- n° 4401 :

J. Delva, Des effets de l'insanité de la partie dans la procédure civile.

Revue Générale des Assurances et des Responsabilités, jrg. 1963 - n° 3 :

Rechtspraak.

Annales de la Faculté de Droit de Liège, jrg. 1963 - n° 1 :

M. Gaudet, Incidences des Communautés Européennes sur de Droit interne des Etats membres. — R. Houin, Les conséquences civiles d'une infraction aux règles de concurrence. — Ph. Nonet, Action directe et inopposabilité des exceptions. — M. Jamouille, De la situation juridique des personnes placées sous la tutelle de l'Office National de l'Emploi.

Recueil Général de l'Enregistrement et du Notariat, jrg. 1963 - n° 20599 à 20604 :

M. Donnay, Le droit de préemption en faveur des preneurs de biens ruraux. — Loi du 1er février 1963 relative au droit de préemption en faveur des preneurs de biens ruraux. — Taxe de facture sur les contrats d'entreprise. — Communauté. — Taxe sur les locations mobilières.

Revue Internationale des Sciences Administratives, jrg. 1963 - n° 4 :

L'Ombudsman parlementaire :

Paavo Kastari, Sa fonction et celle du Chancelier de Justice en Finlande. — Donald C. Rowat, Cette institution scandinave doit-elle être transplantée ? — Gerrit A. van Poelje, Le Conseil d'Etat néerlandais. — P. Tammelin, La rationalisation dans l'administration suédoise. — H. Buch, Gouvernement et Administration. — V. P. Duggal, avec une introduction du Prof. J. Tinbergen, Organisation et fonctionnement des entreprises publiques aux Pays-Bas. — Salvador M. Dana Montano, La nécessité d'un contrôle technique, surtout juridique, dans le régime démocratique. — Lloyd M. Short, La planification économique gouvernementale dans la République de Corée.

Recueil Dalloz, jrg. 1963 - n° 13 (Parijs) :

R. Verdot, La délimitation des pouvoirs de l'exécuteur testamentaire.

- 14 (Parijs) :

J. Minjoz, Quatre ans de contentieux de la Sécurité sociale à la chambre sociale de la cour d'appel de Paris (mars 1959 - mars 1963).

- n° 15 :

G. Lyon-Caen, Cinéma et télévision.

La Revue Administrative, jrg. 1963 - n° 1 (Parijs) :

J. Thuillier, Réflexions sur le ravalement de Paris. — L. Felix, Faut-il nationaliser l'automobile ? — J. Colin, Les services du Premier Ministre. — G. Thuillier, Paul Valéry et la politique — (II) Les idées politiques de Valéry vers 1900.

Northwestern University Law Review, jrg. 1962 - n° 5 :

Jeffrey A. Fillman, Inadmissible Hearsay as Evidence to impeach a Witness other than the Declarant. — J. Reid, Brandy in his Water — Correspondence between Doe, Holmes and Wigmore. — William J. Condon, Product Liability Problems.

VLAAMSE JURISTEN,

Abonneert U op het "Rechtskundig Weekblad"